

FATIK

themanummer
INTERNERING

25ste jaargang • april-mei-juni 2007 • Nummer 114

Driemaandelijks uitgave

FATIK is een uitgave van de Liga voor Mensenrechten v.z.w.

Inhoud

Editoriaal

3

- "Iedereen vindt het erg, maar niemand kan er wat aan doen"

Angela van de Wiel

Artikelen

4

- Een nieuwe interneringswet
Johan Goethals en Luc Robert
- Is er nog hoop voor de geïnterneerden?
Henri Heimans
- Het wetsontwerp internering: het lijden eindelijk verlicht?
Anne De Clerck en Walter Van Steenbrugge
- De nieuwe interneringswet: enkele kanttekeningen
Max Vandenbroucke

Interview

26

- Fatik sprak met justitieassistenten Els Baeyens en Mit Van Zaelen over de nieuwe wet op de internering
Chris Hermans

Vragen en Antwoorden

28

Ook dat nog

31

FATIK

Tijdschrift voor Strafrecht en
Gevangeniswezen
Verschijnt vier keer per jaar
25ste jaargang
april-mei-juni 2007, nummer 114

Redactie

Hoofdredactie: Tom Daems
Eindredactie: Angela van de Wiel
Redactie: Jan Adams, Ralf Bas, Chris Hermans,
Peter Janssen, Peter Pletincx, Luc Robert

Vormgeving: Bram Wets

Abonnement op FATIK? Bel 09/223.07.38

Redactiesecretariaat

Liga voor Mensenrechten vzw.
J. Van Stopenberghestraat 2, 9000 Gent
tel: 09/223.07.38 – fax: 09/223.08.48
e-mail: info@mensenrechten.be
website: <http://www.mensenrechten.be>

Redactionele samenwerking en disclaimer

*FATIK, Tijdschrift voor Strafrecht en
Gevangeniswezen* strekt tot een zo volledig
mogelijke berichtgeving over de evoluties op
het vlak van strafrecht en gevangeniswezen.

Voor publicatie aangeboden teksten mogen
rechtstreeks naar het redactiesecretariaat
worden gestuurd. De redactie behoudt zich
alle rechten voor de publicatie van ingezonden
teksten, artikels, werken, advertenties e.d. te
weigeren.

Aan de totstandkoming van deze publicatie
is de uiterste zorg besteed. Voor informatie
die nochtans onvolledig of onjuist is
opgenomen, aanvaarden de redactie en de
uitgever geen verantwoordelijkheid. Elke
auteur is verantwoordelijk voor zijn/haar eigen
redactionele bijdragen.

Lidmaatschap Liga voor Mensenrechten en jaarabonnements

Lid + abonnement op Tijdschrift voor
Mensenrechten: 27 €
Lid + abonnement op Fatik, tijdschrift voor
Strafrecht en Gevangeniswezen: 35 €
Lid + abonnement op beide tijdschriften: 60 €
Steunend lid + abonnement op beide
tijdschriften: 96 €
Lid zonder abonnement: 5 € per jaar

Het is ook mogelijk om, losgekoppeld van
het lidmaatschap, een abonnement op de
tijdschriften te bekomen.
Meer informatie bij Liga voor Mensenrechten.

De inhoudstafels van de oudere jaargangen zijn
consulteerbaar op de website van de Liga voor
Mensenrechten - www.mensenrechten.be

© Niets uit deze publicatie mag worden vervoelvoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronische
gegevensdragers of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande,
uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uit respect voor mens en milieu wordt FATIK gedrukt op
kringlooppapier en zonder vluchtige organische stoffen
door Druk in de Weer, Gent

Editoriaal

3

- “Iedereen vindt het erg, maar niemand kan er wat aan doen”
Angela van de Wiel

Artikelen

4

- Een nieuwe interneringswet
Johan Goethals en Luc Robert
- Is er nog hoop voor de geïnterneerden?
Henri Heimans
- Het wetsontwerp internering: het lijden eindelijk verlicht?
Anne De Clerck en Walter Van Steenbrugge
- De nieuwe interneringswet: enkele kanttekeningen
Max Vandenbroucke

Interview

26

- Fatik sprak met justitieassistenten Els Baeyens en Mit Van Zaelen over
de nieuwe wet op de internering
Chris Hermans

Vragen en Antwoorden

28

Ook dat nog

31

“Iedereen vindt het erg, maar niemand kan er wat aan doen”

Ik zit al 20 maanden in voorarrest. Ik zou opgenomen moeten worden in de psychiatrie. Er zijn drie gesloten instellingen waar ik terecht kan. Maar de Procureur weigert. In de gevangenis kan ik niet genezen. Ik zie de psychiater om de drie weken voor vijf minuten. Hebben wij geen recht op verzorging?

Ikzelf ben al 4 jaar geïnterneerd en heb nooit een psychiatrisch onderzoek gehad. In de gevangenis van Gent kwam de dokter één maal tien minuten met me praten. Hij stelde me oppervlakkige vragen over familie, studies, hobby's, werk, ... Aan de hand van dit gesprek werd een verslag opgemaakt en doorgestuurd naar de onderzoeksrechter. Enkele zittingen van de raadkamer later was de internering een feit!

Ik functioneer normaal en het is bij momenten akelig (lees griezelig) in een grote zaal te slapen met 36 bedden op een halve meter van elkaar. Geesteszieken, met pillen volgepropt, leeftijden van 18 tot 80 jaar, allen bij elkaar. Vier onder hen zijn helemaal gedesoriënteerd, staan tegen muren en spiegels te praten en lachen plotseling hardop terwijl niets wordt gezegd. Dan stel ik me de vraag "wie ben ik en wat doe ik hier?".

Ik ben ruim 16 jaar geïnterneerd. Vele malen schreef ik uw organisatie aan. Telkens werd geantwoord dat uw organisatie ermee bezig is. Straks is het 2007. Je zou dan denken dat er al verbetering is of zou moeten zijn. Het tegendeel is waar.

Iedereen vindt het erg wat er met mij gebeurt, maar niemand kan er wat aan doen.

Bij de Liga voor Mensenrechten komen heel wat telefoontjes, brieven en e-mails toe met allerlei vragen over uiteenlopende onderwerpen. Het meest aangrijpend, en meteen ook het moeilijkst te beantwoorden, zijn de vragen van geïnterneerden. Sommigen zijn kwaad. De meesten zijn bang, en hebben een hoop vragen waarop niemand hen een duidelijk antwoord geeft. Wanneer kom ik vrij? Wanneer kan ik terug bij mijn kinderen zijn? Ook wij moeten telkens weer met blozende kaken toegeven dat we niet kunnen helpen. We kunnen weinig meer doen dan hun onbegrip delen.

Al zo vele jaren worden de wantoestanden aangeklaagd. België wordt al jarenlang door verschillende internationale instanties op de vingers getikt voor het gebrek aan aangepaste opvang en behandeling van geesteszieke delinquenten. Ook politici beamen dat er verandering moet komen in de schrijnende situatie, maar in de praktijk verandert er voor de geïnterneerden al decennialang niets.

Iedereen is het er inmiddels over eens dat geïnterneerden niet in de gevangenis thuishoren. Toch werd er tot voor kort weinig ijver aan de dag gelegd om de situatie van de geïnterneerden daadwerkelijk te verbeteren. Daar lijkt nu verandering in gekomen. Aan het einde van de legislatuur heeft het parlement op de valreep een nieuwe interneringswet goedgekeurd. Deze wet vervangt de Wet ter bescherming van de maatschappij, die sinds 1964 vrijwel ongewijzigd bleef! Zal deze nieuwe interneringswet soelaas bieden? Wat verandert er precies? Welke gevolgen zal de wet hebben voor de huidige interneringspraktijk?

Fatik vroeg een aantal experts hun licht te laten schijnen over de nieuwe wet. Elk vanuit hun eigen invalshoek geven ze een analyse en stippen ze de positieve aspecten en de pijnpunten aan. Henri Heimans focust in zijn bespreking op de procedurele aspecten van de wet. Max Vandenbroucke brengt ons meer inzicht bij in de terminologie rond 'geestestoornissen' en hoe vanuit de visie van een psychiater de concepten in de nieuwe wet (al dan niet) een vooruitgang betekenen. Walter Van Steenbrugge en Ann De Clercq bekijken de wet vanuit het standpunt van de raadsman. Ze onderwierpen de wet aan een kritische analyse en zochten alvast juridische wegen om gebreken van de wet op te vangen. Van de verwachtingen van de mensen uit de praktijk kan u zich een beeld vormen door het gesprek dat Chris Hermans voerde met twee justitieassistenten. Tot slot zorgden prof. Johan Goethals en Luc Robert voor een kadering en algemene reflectie.

Uit de bijdragen onthouden we over het algemeen een appreciatie voor het nieuwe wetgevende initiatief. Aan de andere kant wijzen de auteurs toch ook op enkele belangrijke tekortkomingen. Uiteraard valt het toe te juichen dat eindelijk de nodige aandacht wordt besteed aan een lang vergeten en verwaarloosde groep. Maar de praktijk zal pas uitwijzen of het de heren en dames politici echt menens is. Want zonder forse investeringen op het vlak van de verzorging, zullen de geïnterneerden – ondanks de nieuwe wet – niet uit de vergeetput klauteren!

Angela van de Wiel

beleidsmedewerker bij de Liga voor Mensenrechten

Een nieuwe interneringswet

Johan Goethals* en Luc Robert**

De nieuwe interneringswet die net door Kamer en Senaat werd gesluit is niet de eerste wet die de problematiek van de ontoerekeningsvatbare delinquent in ons land regelt. De reeds bestaande interneringsmaatregel werd in België ingevoerd door de (eerste) wet ter bescherming van de maatschappij van 9 april 1930. Vóór deze datum hadden de rechters enkel de beschikking over art. 71 Sw. (voordien art. 64 Sw.), dat het mogelijk maakte beklagden die een delict pleegden in een toestand zoals omschreven in artikel 71 Sw./64 Sw. van rechtsvervolging te ontslaan of vrij te spreken, en hen eventueel op vordering van het openbaar ministerie in een krankzinnigeninrichting te laten opnemen ('colloceren'). Deze situatie, en de praktijken dat de rechters enerzijds de term krankzinnigheid erg breed interpreteerden, en ook andere vormen van geestesstoornis, die leidden tot een belangrijke aantasting van de controlevermogen, met krankzinnigheid assimileerden, en anderzijds delinquenten, die slechts 'als verminderd toerekeningsvatbaar' werden beschouwd, slechts proportioneel straffen aan de graad van hun toerekeningsvatbaarheid, gaven anno 1900 aanleiding tot zeer ernstige kritieken.

Oplossingen voor deze problemen werden gezocht in verschillende richtingen. Enerzijds werden vanaf het begin van de jaren 1920, onder invloed van de sociaal-verweerdgedachte die zich erg sterk liet voelen, een aantal voorstellen geformuleerd om de strafwet grondig te veranderen en om een (nieuwe) wet op de 'abnormale' wetsovertreders in te voeren. Dit zou uiteindelijk gerealiseerd worden in 1930. Anderzijds, en dit reeds vooraleer initiatieven voor een dergelijke wet werden genomen, werd gezocht naar mogelijkheden om deze problemen op te lossen binnen de grenzen van de bestaande strafwet. Gedacht werd aan gevangenisasielen, waarin de krankzinnige wetsovertreders zouden kunnen worden geïnterneerd, aan speciale annexen, aangehecht aan bestaande inrichtingen voor krankzinnigen, en aan de oprichting van psychiatrische annexen binnen gevangenissen. Enkel het laatste alternatief werd (politieke) werkelijkheid. Vanaf de jaren twintig was onder de bezielende leiding

van toenmalig minister van Justitie Vandervelde, een bewonderaar van A. Prins, de eminente Belgische strafjurist en inspecteur-generaal van de gevangenis, evenwel aan het ontwerp van een nieuwe wet gesleuteld. Na heel wat vinnige discussies in het parlement resulteerde dit voorstel in de nieuwe wet 'ter bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers' van 9 april 1930. Deze wet werd op 1 januari 1931 van kracht, en werd later vervangen door de wet van 1 juli 1964, die slechts enkele wijzigingen aan de bestaande wet aanbracht.

Een wet 75 jaar onder vuur

Sinds 1930 werd de wet aan zware kritieken onderworpen, en hoewel meerdere commissies aan het werk werden gezet, werd aan deze kritieken nauwelijks tegemoet gekomen. De commissie Cornil-Braffort (1939) suggereerde krankzinnigen (opnieuw) te colloceren en de abnormalen te interneren. Een tweede commissie (de commissie Braas) legde de basis voor de nieuwe wet van 1964, die de duurtijd van de internering onbepaald maakte, de rechten van de verdediging beter waarborgde, en de commissies ter Bescherming van de Maatschappij meer bevoegdheden verschafte om hun werk uit te voeren. R. Legros, Koninklijk Commissaris voor de Hervorming van het Strafwetboek was in 1985 van oordeel dat de wet niet diende hervormd te worden, al stelde hij voor de bevoegdheden van de commissie over te dragen aan executierechtbanken. En ook de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek heeft in 1986 enkele minimale wijzigingen voorgesteld: afschaffing van het recht op hoger beroep door het openbaar ministerie, de verplichte zesmaandelijke verschijning voor de C.B.M., enz.... Aan de wet van 1964 werden tot op vandaag dan ook slechts enkele minimale wijzigingen aangebracht: de invoering van een artikel dat de invrijheidstelling van een geïnterneerde die een minderjarige seksueel misbruikt, slechts toelaat na voorafgaand advies van een dienst gespecialiseerd in de begeleiding of behandeling van seksuele delinquenten (wet 13 april 1995), de mogelijkheid op beroep tegen een afwijzing van vraag tot invrijheidsstelling (wet 10 februari 1998); de wijziging van de titel van de wet in "wet bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele feiten". Via het

* Gewoon hoogleraar, Leuven Instituut voor Criminologie, Faculteit Rechtsgeleerdheid, K.U.Leuven.

** Assistent, Leuven Instituut voor Criminologie, Faculteit Rechtsgeleerdheid, K.U.Leuven.

K.B. van 19 april 1999 werd het Penitentiair Observatie en Klinisch Onderzoekscentrum (POKO) op papier opgericht met in verdere KB's en MB's de aanwijzing van het selectiecomité en de leden. En de wet van 7 mei 1999 voorziet dat de voogdij van geïnterneerden vrij op proef dient opgenomen te worden door ambtenaren van de Dienst Justitiehuisen.

Met een aantal externe gebeurtenissen zoals de bezoeken van de commissie van de Raad van Europa en de spijtige verdwijningen van en moorden op kinderen in het Luikse is een en ander evenwel in een stroomversnelling terechtgekomen. Vrij onverwacht werd de huidige wet als ontwerp in het parlement ingediend op 10 januari 2007, onverwacht, omdat in het parlement reeds meerdere wetsvoorstellen lagen te wachten. Reeds in 2001 schreef Vandemeulebroecke een voorontwerp van wet op basis van het rapport van de commissie Delva, dat enkele jaren later (2003) door toenmalig minister Verwilgen in het parlement werd ingediend. Met dit ontwerp werd evenwel niet veel aangevangen, zodat meerdere parlementairen, zonder twijfel vanuit een eerlijke frustratie, eigen wetsvoorstellen hebben ingediend (wetsvoorstel Verherstraten, Goutry en Van Parijs, Parl. St. 2003-04, nr. 51 0899/001; wetsvoorstel Muls en Borginon, 2004-05, nr. 51 1402/001; wetsvoorstel Giet, Massin, Perpète en Déom, 2004-05, nr. 51 2046/001). Het enthousiasme dat de nieuwe wet er eindelijk is mag evenwel niet leiden tot een te blind enthousiasme, gezien ook de eerdere wet op de internering door de meeste commentatoren als een goede wet werden beoordeeld, zij het als een wet die nooit over de nodige financiële en logistieke mogelijkheden beschikte om zijn intrinsieke kwaliteiten waar te maken.

De commissie Delva ('96 - '99)

Een belangrijk scharniermoment in de totstandkoming van deze nieuwe wet vormen de net vermelde werkzaamheden van de commissie Delva. Deze commissie vatte in haar rapport de belangrijkste kritieken op de huidige wet samen, en suggereerde een aantal pistes ter oplossing van de beschreven problemen. Op basis hiervan hebben enkele werkgroepen en commissies dan een eigen, vaak gelijklopende, visie geformuleerd, waaruit een aantal 'principes' nopens een adequate aanpak van de ontoerekeningsvatbare delinquent kan worden gededuceerd. De Nationale Raad voor ziekenhuisvoorzieningen formuleerde in 2004 een advies betreffende de uitbouw van een forensisch zorgtraject in de geestelijke gezondheidszorg voor de behandeling en begeleiding van de geïnterneerde. De Werkgroep Forensisch Psychiatrisch Zorgcircuit formuleerde een advies in 2005, en daarop werd gereageerd door de GGZ-sector in Vlaanderen. De werkgroep Cosyns werd gevraagd meer gedetailleerde plannen uit te

tekenen. Bij de evaluatie van de nieuwe wet lijkt het dan ook belangrijk om na te gaan in welke mate deze nieuwe wet, en de daarnaast geformuleerde 'plannen' van de minister, aan deze kritieken, pistes en principes voldoen. Daarom beschrijven we hier eerst de belangrijkste kritieken, de belangrijkste pistes voor een vernieuwde aandacht, waarna we de nieuwe wet met een en ander confronteren.

Kritieken en voorstellen tot remediëring

De kritieken in het rapport Delva vatten we samen in een vijftal groepen. Deze hebben te maken met de aangewende nosologie, de psychiatrische expertise, de beslissing tot internering, de werking van de C.B.M. en de uitvoering van de internering.

Rond de nosologie werd opgemerkt dat de wet van 1964 nog gebruik maakt van 19e eeuwse psychiatrische termen zoals dementie, folie en krankzinnigheid, dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen totale (krankzinnigen) en gedeeltelijk ontoerekeningsvatbaren (abnormalen), dat enkel het 'wilsvermogen' (controle) als criterium wordt gehanteerd, en dat er te weinig aandacht is voor de genese van psychiatrische stoornissen en voor de causale band tussen deze stoornissen en de feiten. Ook het begrip 'gevaarlijkheid' stelt problemen zowel voor juristen als psychiaters. Als voorstel tot remediëring suggereerde de commissie de invoering van de in de forensische psychiatrie algemene aanvaarde term 'geestesstoornis', het opnemen van cognitieve vermogens naast wilsvermogen (zich kunnen beheersen) als criterium voor de geestesstoornis, het voorzien van een oorzakelijk verband met de feiten (criminogenese) i.p.v. te vragen of de betichte een geestesstoornis vertoonde op het 'ogenblik van de feiten', het behoud van de internering voor de 'opgehevenen' en 'de (zwaar) aangetasten', zij het dat de behandeling moet verschillen naargelang de geestesstoornis en niet volgens de indeling 'opgehevenen' en 'aangetasten', dat er geen uitspraak dient gedaan te worden over de ernst van de geestesstoornis, doch wel over de ernst van de gevolgen ervan wat het controle- en oordeelsvermogen betreft. De commissie stelde eveneens een psychiatrische voogdij voor als veiligheidsmaatregel (2 tot 5 jaar) in geval moet worden nagegaan of art. 71 Sw. kan worden toegepast. Ten slotte suggereerde de commissie gevaarlijkheid te definiëren als het risico op hervallen in delinquentie of in de geestesstoornis. Wat de psychiatrische expertise betreft werd bekritiseerd dat de expertise niet verplicht is, niet hoeft uitgevoerd te worden door een psychiatrisch deskundige, vaak kwalitatief zwak is, en lang op zich laat wachten. De expertise wordt financieel onvoldoende gehonoreerd. Een deskundige dient bovendien niet te antwoorden op relevante vragen zoals de aangewezen

therapeutische aanpak van de kandidaat geïnterneerde. De commissie stelde daarom voor het psychiatrisch advies verplicht te maken, enkel te laten uitvoeren door mensen met aangepaste vorming en voldoende klinische ervaring, en hen degelijk te honoreren. De commissie suggereerde verder drie types expertise te voorzien: een inobservatiestelling (in het POKO of psychiatrisch ziekenhuis), een gewoon psychiatrisch onderzoek, en een multidisciplinair deskundigenonderzoek. De keuze van een van deze modaliteiten kan gemaakt worden op basis van een preadvies door een psychiater. Verder suggereerde de commissie het advies van een zelf gekozen geneesheer mogelijk te maken, en de vraagstelling aan de expert aan te passen. Twee vragen zouden moeten worden gesteld: (a) was en is de betrokkene aangetast door een geestesstoornis die zijn oordeelsvermogen of controlevermogen over zijn daden opheft of ernstig aantast, en die verband houdt met de feiten?, en (b) In verband met deze geestesstoornis, wat is de gevaarlijkheidsgraad van de betrokkene, of met andere woorden, hoe groot is het risico op terugval in delinquentie? Eventueel kunnen bijkomende vragen worden gesteld met betrekking tot persoonlijkheidskenmerken van de betrokkene, zijn gedragingen, de therapeutische mogelijkheden, en de medisch-psychologische en sociale indicaties die van belang zijn voor een oordeelkundige toepassing van de wet.

Wat betreft de beslissing tot internering stelde de commissie voor de uitgangspunten van de wet intact te laten (onderscheid straf en maatregel; beperking van de internering tot wanbedrijven en misdaden), doch een aantal juridisch-technische problemen op te lossen rond de openbaarheid van de zittingen van de onderzoeksgerechten, de internering door het Hof van Assisen, de onmogelijkheid tot onmiddellijke internering door de rechter, de burgerlijke vordering bij internering, het beheer van de goederen van de geïnterneerden en het horen van slachtoffers. Ook de toepassing van art. 21 dient te worden verbeterd. Dit artikel heeft betrekking op veroordeelden die tijdens hun hechtenis een geestesstoornis vertonen en tijdens hun straf worden geïnterneerd krachtens een beslissing van de minister van Justitie mits het voorafgaand advies van de C.B.M. Deze procedure is problematisch wanneer de internering zich in de tijd verder uitstrekt dan de duur van de straf. Kritiek is er ook op het statuut van deze geïnterneerde veroordeelde, omdat hij zolang de straf niet verstreken is geen recht heeft op zesmaandelijks verschijningen, verlopen noch invrijheidstelling op proef. De commissie stelde voor de verlenging van de internering bij strafeinde voor te leggen aan de vrederechter op basis van de wet van 26 juni 1990, en de veroordeelde geïnterneerde volledig gelijk te stellen met de gewone geïnterneerde. Ten slotte dient ook een betere regeling van het beroepsgeheim uitgewerkt.

Wat de kritieken op het functioneren van de C.B.M.

betreft werd gewezen op de inadequate samenstelling (vb. advocaat) en onvoldoende scholing en vorming van de leden, de onduidelijkheid nopens het juridisch statuut van de commissie, de stereotiepe besluitvorming rond invrijheidstelling en opgelegde voorwaarden, de grote verschillen tussen de beslissingen en werkwijze van de verschillende C.B.M.. De commissie suggereerde de samenstelling van de C.B.M. te wijzigen in de richting van de (toenmalige) V.I.-commissies, met een (werkend) magistraat als voorzitter, een psychiater en een assessor sociale integratie, met eigen maatschappelijke (justitie)assistenten die instaan voor de opvolging van geïnterneerden en voor de band tussen C.B.M. en behandelingscentra. Verder pleitte de commissie voor vorming van leden van de C.B.M., voor onderlinge contacten tussen de C.B.M., en voor een uitbreiding van de werkingsmiddelen van de Hoge C.B.M.. De commissie pleitte eveneens voor een prestatieverbintenis tussen therapeut, C.B.M. en patiënt.

Ten slotte vermeldde de commissie als hoofdoorzaak voor het gebrekkig functioneren van de wet tot bescherming van de maatschappij de ontoereikende mogelijkheden om geïnterneerden therapeutisch te begeleiden. De overheid heeft nooit medisch en wetenschappelijk verantwoorde voorzieningen ingericht in de strafinrichtingen of in de inrichtingen tot bescherming van de maatschappij, terwijl ze de plicht heeft geïnterneerden en andere categorieën gevangenen de nodige zorgen te verstrekken, zorgen die qua kwaliteit moeten overeenstemmen met deze in de vrije samenleving. De commissie onderlijnde eveneens dat deze behandeling dient plaats te vinden in een zo min mogelijk restrictieve omgeving, en ze wees op het gebrek aan plaatsingsmogelijkheden buiten instellingen opgericht door de overheid, op het gebrek aan kwalitatieve opvolging van geïnterneerden door de C.B.M., op de ontoereikende verdediging van de geïnterneerden door de advocaat, en het gebrek aan beroepsmogelijkheden. Als antwoord verwees de commissie naar de nood aan de uitbouw van een degelijke behandeling via samenwerking tussen Justitie, Volksgezondheid en Sociale Zaken, een geïntegreerd netwerk voor behandeling met een variatie aan behandelingsplaatsen, de creatie van forensisch psychiatrische eenheden, een vlotter gebruik van plaatsing in niet-overheidsinstellingen, de verplichting de toestand van de geïnterneerde periodiek te evalueren, het behoud van het recht op zesmaandelijks verschijningen, een verdediging van de geïnterneerde door advocaten met minstens 5 jaar beroepspraktijk, de opname in de wet van vormen van beperkte vrijheid, de mogelijkheid voor de therapeut korte verlopen en uitgangspersmissies toe te staan, en een degelijke psychiatrische, geneeskundige en sociale voorgedij.

Nieuwe principes voor de internering

Deze kritieken en suggesties leidden tot verdere reflecties vanwege een aantal geciteerde instanties en werkgroepen. Hoewel de suggesties van deze diensten onderling niet volledig samenvielen, en evenmin volledig samenvielen met deze van het verslag Delva, kunnen uit deze bronnen enkele 'nieuwe' principes worden gedistilleerd die de leidraad moeten vormen voor een nieuwe aanpak van het geïnterneerdenprobleem. Een eerste 'principe' houdt in dat zorg voor de geïnterneerden geen zaak (meer) is voor Justitie alleen, doch een samenwerking vereist tussen meerdere federale en regionale departementen. De commissie Delva had gewezen op de nood aan samenwerking tussen Justitie (veiligheid en controle) en Volksgezondheid en Sociale Zaken voor de behandeling. De Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen (N.R.Z.V.) pleit voor een interministerieel beleidskader (Justitie, Volksgezondheid, Welzijn en Volksgezondheid) over de federale, gemeenschaps- en gewestniveaus heen. De werkgroep Cosyns ziet internering als een gemeenschappelijke taak voor Justitie en Volksgezondheid (en Welzijn), waarbij Justitie verantwoordelijk is voor het toezicht op de verschillende fasen van de interneringsmaatregel, Volksgezondheid en Welzijn voor de behandeling, begeleiding en rehabilitatie, en voor de coördinatie van de zorg. Een meerjarenplan is dan ook nodig waarin het gezamenlijk formeel engagement van de verschillende verantwoordelijke overheden wordt vastgelegd, alsook de toezegging van de nodige financiële middelen. Ook permanent overleg en coördinatie tussen Justitie en Volksgezondheid zijn noodzakelijk. Een tweede principe houdt in dat geïnterneerdenzorg nood heeft aan een 'geïntegreerd zorgcircuit'. De commissie Delva beschreef dit als een netwerk van behandelingsplaatsen: (1) in een open of gesloten residentieel penitentiair milieu (forensische psychiatrische instellingen en acute psychiatrische diensten in bepaalde gevangenissen afhankelijk van externe psychiatrische ziekenhuizen), (2) in een open of gesloten psychiatrisch ziekenhuis dat voldoende veiligheids garanties biedt (algemene afdelingen en forensisch psychiatrische eenheden), (3) voor gedeeltelijke dag- of nachthospitalisatie, (4) kamers met aandacht, en (5) ambulante behandeling in de gemeenschap (cfr samenwerkingsakkoord inzake begeleiding en behandeling van daders van seksuele delinquentie). De GGZ-sector en de N.R.Z.V. onderlijnden daarbij sterk(er) de rol van de bestaande GGZ-voorzieningen. De N.R.Z.V. pleitte voor de uitbouw van specifiek aangepaste zorgmodules in psychiatrische ziekenhuizen, specifiek aangepaste psychiatrische verzorgingstehuizen, beschut wonen, en psychiatrische zorg in de thuissituatie. Voor high risk geïnterneerden dient een kleinschalige inrichting per Gemeenschap opgericht.

Dit forensisch psychiatrisch zorgcircuit dient bovendien integraal deel uit te maken van de geestelijke gezondheidszorg, maar vereist een bijzondere deskundigheid die niet aanwezig is in het reguliere psychiatrisch zorgcircuit. Geïnterneerden dienen bij voorkeur behandeld te worden in het regulier psychiatrisch zorgcircuit, en slechts indien dit niet kan, in het forensisch psychiatrisch zorgcircuit. Een en ander veronderstelt wel een verhoging van de deskundigheid en de expertise op alle niveaus.

De uitbouw van een netwerk hangt samen met een volgend principe, met name dit van risico-inschatting. Geïnterneerden en de eenheden waar ze verblijven dienen ingedeeld naargelang risicoprofiel. Geïnterneerden moeten ingedeeld worden naargelang de kans dat ze opnieuw misdrijven plegen of schade toebrengen aan derden (de gevaarlijkheidsgraad of het terugvalrisico). Ook de psychiatrische eenheden dienen ingedeeld naar veiligheidsgraad. De werkgroep Cosyns onderscheidde geïnterneerden met een laag en met een verhoogd risicoprofiel; de diensten geestelijke gezondheidszorg en de Nationale Ziekenhuisraad pleitten voor drie risiconiveaus. De uitbouw van het geïntegreerd zorgcircuit dient gemoduleerd te worden naargelang deze risico-inschatting. Voor lage risicopatiënten volstaan reguliere instellingen voor geestelijke gezondheidszorg (met een lage veiligheidsgraad), voor verhoogde is er nood aan meer beveiligde forensisch psychiatrische eenheden en sterk beveiligde forensisch psychiatrische centra (matig en hoge veiligheidsgraad). Het zorgnetwerk staat eveneens in voor de continuïteit van de zorg. In die zin dient er aandacht te zijn voor ontwikkeling binnen individuele interneringscarrières waarbij geïnterneerden in functie van de resultaten van de behandeling kunnen overstappen van meer beveiligde naar minder beveiligde instellingen. In die zin moet een onderscheid worden gemaakt tussen forensisch psychiatrische centra, forensisch psychiatrische verzorgingstehuizen, eenheden van forensisch beschut wonen, dag- en nachtverblijf met therapeutisch/rehabiliterend karakter, en thuis- of ambulante begeleiding. Verder werd gesteld dat de forensisch-psychiatrische behandeling dient te differentiëren naar doelgroep. Een differentieel aanbod dient te worden uitgewerkt voor psychotici, persoonlijkheidsgestoorden, seksuele delinquenten, geïnterneerden met een afhankelijkheidsstoornis, geïnterneerden met een impulsstoornis, minderjarigen, vrouwen en geïnterneerden met een verstandelijke handicap. Eventueel veronderstelt dit gepaste eenheden, en een overstap van bepaalde subgroepen naar het reguliere zorgcircuit (vb. verstandelijk gehandicapten).

Ten slotte werd gepleit voor het hanteren van het werkingsgebied van de CBM als indelingscriterium voor de verdeling en spreiding van de forensische zorgmodules.

De wet in het licht van deze kritieken en principes

Analyseren we de nieuwe wet in het licht van bovenstaande kritieken, suggesties en principes, dan blijven we achter met positieve maar gemengde gevoelens. Wat de kritieken betreft kunnen we concluderen dat de nieuwe wet ruim tegemoet komt aan de kritieken op de nosologie, de psychiatrische expertise, en de interneringsbeslissing. Het begrippenapparaat spoort met de moderne psychiatrie, de vraagstelling is aangepast, de expertise wordt verplicht gemaakt, en er wordt een expliciete link gelegd tussen delict en achterliggende ziekte. Ook aan de problemen van de psychiatrische expertise wordt tegemoetgekomen, alsook aan de juridische problemen met betrekking tot de band tussen voorhechtenis en inobservatiestelling. Dit zijn ongetwijfeld positieve ontwikkelingen. Opmerkelijke vaststelling is evenwel dat het gespecialiseerd observatiecentrum, het POKO, dat op papier reeds werd opgericht met het oog op observatie van kandidaat-geïnterneerden, uit de plannen en de wet verdwenen is. De droom van een Belgisch Pieter Baancentrum, een mogelijke opvolger van het verdwenen POC in de gevangenis van Sint-Gillis, is daarmee vervlogen. In de parlementaire documenten wordt deze verdwijning niet verder toegelicht. Een gewone inobservatiestelling zoals ze momenteel bestaat blijft mogelijk, doch het is duidelijk dat in de betrokken gevangenis niet de infrastructuur noch de logistiek aanwezig is om deze observaties uit te voeren, abstractie gemaakt van de nood aan geschoold personeel dat Justitie op het actueel moment aan het werven zou zijn (zie verder), en de dubbele rol die deze annexen in dit geval hebben (observatie en behandeling). De beide andere vormen van expertise blijven mogelijk, hoewel de wet helemaal niet garandeert dat voldoende financiële middelen zullen kunnen worden vrijgemaakt. Ook de psychiatrische voogdij is uit het definitieve voorstel verdwenen. Ten slotte wordt ook niet gegarandeerd dat de kwaliteit van de expertises erop zal vooruitgaan. Verder wordt met betrekking tot het opleggen van de interneringsbeslissing de positie van de slachtoffers, in de lijn van de wet van 5 maart 1998, versterkt, worden de rechtswaarborgen voor de verdachte fors uitgebreid, de procedures helder geregeld, terwijl aan de internerende rechter de mogelijkheid wordt geboden bijkomende (veiligheids)maatregelen op te leggen (vb. verbod om deel te nemen aan activiteiten met minderjarigen in geval van feiten van seksueel misbruik van minderjarigen) en zich uit te spreken over de burgerlijke rechtsvordering. Ook dit zijn ongetwijfeld belangrijke positieve regelingen. De vraag kan evenwel gesteld worden of de voorziene procedures niet te omslachtig zijn, en niet tot langere beslissingstermijnen zullen leiden, de beslissingen zelf niet veel complexer zullen uitvallen, en de intussen gegroeide soepelere

samenwerkingsprocedures tussen commissies en zorgverleners vastlopen.

De nieuwe wet beschrijft gedetailleerd de verschillende beslissingen die de strafuitvoeringsrechtbanken als vervanger van de C.B.M. kunnen nemen (plaatsing, overplaatsing, uitgaansvergunning, verlof, beperkte detentie, elektronisch toezicht, invrijheidstelling op proef en definitief, opgelegde voorwaarden bij een van de tijdelijke uitgaansvormen, schorsing, aanpassing en herroeping van de opgelegde voorwaarden, internering van veroordeelden). Veel nieuws omvatten deze artikelen niet, gezien ze door de vroegere C.B.M. – zij het dan zonder wettelijke basis – reeds werden toegepast. De nieuwe wet beschrijft uitgebreid de werking van de strafuitvoeringsrechtbanken die de commissies sociaal verweer zullen vervangen. In de 65 artikelen worden zeer nauwkeurig de procedures (vb. procedure voor de strafuitvoeringsrechtbank, aanvraag voorlichtingsrapport of maatschappelijke enquête, ...), de taken van de betrokkenen (strafuitvoeringsrechter, procureur, directeur van de instelling waar de geïnterneerde verblijft...), de (externe) rechtspositie van de geïnterneerde (vb. periodiek advies door de directeur van de instelling, inzage in dossier, cassatieberoep tegen beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbank...) en de rechtspositie van het slachtoffer (vb. het recht gehoord te worden, het recht geïnformeerd te worden) beschreven. Dit zijn ongetwijfeld grote verbeteringen. Of deze strafuitvoeringsrechtbanken hun werk beter zullen kunnen verrichten dan de vorige commissies, zal evenwel afhangen van de middelen die ze ter beschikking krijgen. In dit kader kan het wel verwondering wekken dat een strafuitvoeringsrechtbank die zich per definitie inlaat met de uitvoering van de straf, en dus met toerekeningsvatbare delinquenten, hier ook de bevoegdheid krijgt te oordelen over een maatregel, opgelegd aan ontoerekeningsvatbare delinquenten. Men kan verder de vraag stellen of in deze rechtbank geen psychiater zitting moet hebben, en of directies die in de nieuwe interneringswet een erg belangrijke (voorlichtings)taak toebedeeld krijgen wel voldoende geëquipeerd zullen zijn. Hetzelfde geldt voor de zes strafuitvoeringsrechtbanken zelf: zullen ze met hun drie extra kamers alle werk aankunnen?

In de nieuwe wet zitten ook geen garanties ingebakken dat aan de vijfde groep bekommernissen, deze van een gegarandeerde hoogstaande behandeling, zal worden tegemoetgekomen. Garanties hiervoor zijn uiteraard moeilijk in wetten te gieten, en dienen vooral gegarandeerd te worden door politieke wil. Daarmee zitten we terug in het scenario van de vorige wet die door de meeste commentatoren op zichzelf ook als een degelijke wet werd gezien, doch een wet die geen middelen had gekregen om zijn degelijke inhoud ook waar te maken. Het valt dan op dat ten aanzien van de vorige wet deze nieuwe wet slechts enkele kleine verbeteringen inhoudt, namelijk dat de plaatsing van geïnterneerden in niet-overheidsinstel-

lingen wordt versoepeld, dat meer expliciet verwezen wordt naar maatregelen, die de heraanpassing van een geïnterneerde aan de samenleving faciliteren, onder meer dat met betrekking tot deze modaliteiten (vb. beperkte detentie en E.T.) actief moet worden gewerkt aan de sociale reclassering, en dat de strafuitvoeringsrechtbank een maatschappelijke enquête of ander voorlichtingsverslag kan vragen. In geen enkel artikel wordt evenwel verwezen naar de minimumeisen van de behandeling van geïnterneerden, en evenmin naar de principes van behandeling en netwerking die door het veld werden naar voor geschoven en hierboven besproken, uitzondering gemaakt voor risicotaxatie. Weinig aandacht wordt bovendien gericht op de belangrijke taak van opvolging en controle door justitiesistenten en politiediensten. Minister Onkelinx toont zich hier wel gevoelig voor wanneer ze haar wetsontwerp in de Kamer inleidde met de woorden: "Maar hoe belangrijk deze hervorming ook is, ze zou niets zijn zonder een gelijklopende uitbouw van een echt zorgnetwerk" en "We moeten enerzijds een juridisch statuut opbouwen voor de geïnterneerden, de regels voor de uitvoering van de internering op een duidelijke manier definiëren, en deze bevoegdheid toevertrouwen aan de strafuitvoeringsrechtbanken, maar deze juridische hervorming zal pas volledig werkzaam zijn indien daarbij een geheel aan maatregelen zal komen, waarvan ik net de voornaamste heb geschetst, en die het mogelijk zullen maken om te zorgen voor een betere ten laste neming van de geïnterneerden op therapeutisch vlak" (Parl. Doc., 2006-08, nr. 284/0047-08, 12 en 15). Zij meldde ook dat ze een akkoord heeft afgesloten met de ministers van Volksgezondheid en Begroting rond het opzetten van een zorgcircuit. Verder verwees ze naar twee hoofdlijnen in haar beleid: (a) het verhogen van de capaciteit van de instellingen voor sociaal verweer waar de geïnterneerden de nodige zorgen zullen krijgen met betrekking tot de geestesstoornis waar ze aan lijden, en (b) het opstarten van een netwerk van zorginstellingen waardoor de geïnterneerde progressief kan evolueren naar een volledige reïntegratie in de samenleving. Eén en ander houdt in de oprichting van twee nieuwe instellingen voor sociaal verweer met een capaciteit van 390 plaatsen (Gent en Antwerpen), renovatie van Merksplas (44 plaatsen) en uitbreiding van Paifve (45 plaatsen), de benoeming van coördinatoren in elk Hof van Beroep om de samenwerking tussen Justitie en de zorginstellingen te intensifiëren, het financieel belonen van instellingen die low risk geïnterneerden opnemen, de uitwerking van specifieke maatregelen voor medium risk geïnterneerden, het structureel financieel ondersteunen en uitbreiden van de forensisch psychiatrische eenheden (140 extra plaatsen), de omzetting van 188 PVT bedden in PVT bedden voor geïnterneerden, en 180 beschermde wooneenheden. Rond Doornik komen er eveneens 40 specifieke plaatsen in het externe circuit. Ten slotte is Justitie begonnen met de aanwerving van 10 multidisciplinaire teams voor de psychiatrische annexen. Verder voorziet

art. 120 van de nieuwe wet dat bij de FOD Justitie een overlegstructuur inzake de toepassing van de wet wordt opgezet. Deze heeft tot taak om op federaal vlak de betrokken instanties samen te brengen teneinde hun samenwerking te evalueren. Voor al deze maatregelen zouden de nodige budgetten zijn ingeschreven in de begroting van 2007.

Besluit

De nieuwe wet komt dan ook in de eerste plaats over als een procedurewet, die een aantal juridisch-technische problemen en fouten uit de vorige wet oplost (vb. de onmiddellijke aanhouding van een geïnterneerde uit vrijheid), eerder dan als een wet die garanties inbouwt voor een inhoudelijke verbetering van de problematiek van de internering. Het aantal artikelen vormt daarvan een eerste uiting: niet minder dan 156 artikelen in plaats van 32 in de vorige wet. De (belangrijke) problematiek van de geïnterneerde veroordeelde die vroeger 1 artikel besloeg (art. 21) krijgt er nu 35... De wet voorziet in een erg gedetailleerde regeling van de rechtspositie van geïnterneerden en slachtoffers, en van de werking en bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechtbanken. Doch weinig tot geen 'principes' die we uit de naar aanleiding van de hervorming opgestelde nota's konden afleiden vinden een plaats in de nieuwe wet. Naast zijn procedurekarakter oogt de wet ook eerder als één die speelt op veiligheid (risicoperspectief). Zo worden nauwkeurig de voorwaarden en contra-indicaties beschreven voor de uitgangsmogelijkheden van geïnterneerden, worden grotere bevoegdheden gegeven aan de internerende rechters, omschrijft de wet nauwkeurig wat dient te gebeuren in geval van herroeping, schorsing en herziening, en is definitieve invrijheidstelling niet meer mogelijk zonder een periode van vrijheid op proef. Men kan de wet ook kwalificeren als een wet die eerder geconcipeerd is vanuit de sfeer van de strafuitvoering (cfr. Casselman, Parl. St., 2006-07, nr. 51 2841/004) en te weinig vanuit de principes van persoonsgerichte behandeling met de centrale ideeën van zorgcircuit en netwerkvorming. Het is ten slotte duidelijk dat deze eerder uitgaat van de situatie in Wallonië, waar drie overheidsinstellingen de geïnterneerden opvangen en waar minder nood is aan extra voorzieningen en netwerking dan van de situatie in Vlaanderen, waar veel meer beroep gedaan moet worden op private inrichtingen en voorzieningen van de Vlaamse Gemeenschap. Voor alles is het te hopen dat de wijzigingen rond de interneringswet niet beperkt blijven tot de inhoud van de nieuwe wet, want dit zijn o.i. eerder de rand- dan de kernvoorwaarden voor een kwalitatief en hoogstaande aanpak. Het zullen vooral de toezeggingen van de minister moeten zijn die garanties inhouden voor een adequate behandeling van geïnterneerden, eerder dan de procedurele wijzigingen die de nieuwe wet voorziet.

Is er opnieuw hoop voor de geïnterneerden?

Henri Heimans *

In "Is er nog hoop voor geïnterneerden?"¹ vestigde ik reeds de aandacht op het toenmalig totaal gebrek aan toereikende mogelijkheden om geestesgestoorde delinquenten op te vangen. Opnieuw werd de schrijnende toestand van gebrek aan behandeling van de geïnterneerden in een noodkreet aan de kaak gesteld en er werd gewezen naar schandalige en menonwaardige toestanden... Dit was anno 2001.

In voormeld themanummer Internering kondigde de heer Bollen, toenmalig adviseur van Minister van Justitie, Marc Verwilghen, onder "Van vrijblijvende reflectie tot concrete actie. Recente beleidsinitiatieven tegen de verwaarlozing van geïnterneerden"² een voorontwerp van wet aan "betreffende de internering van delinquenten met een geestesstoornis", werd de creatie van nieuwe zorgcircuits in het vooruitzicht gesteld, o.m. in de forensische eenheden voor 'medium risk-patiënten', werden vage beloften geformuleerd om een aangepaste zorg voor 'high risk-geïnterneerden' aan te bieden en werd voorgehouden dat alles in gereedheid werd gebracht om het Penitentiair Oriëntatie- en Observatiecentrum nog hetzelfde jaar operationeel te maken.

'Hoop doet leven!' liet Professor Dr. Joris Casselman zich ontvallen in zijn bijdrage tot het themanummer: "Begint er licht te schijnen aan het einde van de duistere (internerings)tunnel?"³.

De hoop bestond inderdaad bij hem en allen die begaan waren/zijn met het lot van de geïnterneerden dat twee zaken zouden gerealiseerd worden: vooreerst de uitwerking van een degelijke, eigentijdse nieuwe wet en vervolgens de concretisering van een politieke (zeg maar financiële) wil van de diverse federale en gemeenschapsoverheden om voldoende middelen ter beschikking te stellen om te voorzien in een compleet zorgaanbod.

Van al die grootste plannen werd echter weinig gerealiseerd, behalve de uitbouw en verankering van drie forensische eenheden in de klinieken van Bierbeek, Rekem en Zelzate.

Velen hebben al die jaren de druk op de ketel gehouden en onafgebroken zware inspanningen geleverd

om toch tot tastbare resultaten te komen.

De plannen van 2001 werden in de 'koelkast' opgeborgen en uiteindelijk op initiatief en onder de dynamiek van de Vice - Eerste Minister en Minister van Justitie Laurette Onkelinx uitgehaald, geactualiseerd en in een hets tempo geconcretiseerd, in synergie met de actie van de Ministers van Begroting en van Volksgezondheid.

Ondertussen bleven al die tijd, tot op vandaag, onmenselijke situaties bestaan, een moderne welvaartstaat onwaardig. Gelukkig waren er ook geïnterneerden die wel een aangepaste psychiatrische zorg bekwamen, die zeer professioneel werden begeleid en degelijk werden voorbereid op hun maatschappelijke reïntegratie.

Ook dit proces van 'vallen en opstaan' deed het licht schijnen in de duisternis. Zo werden in Oost- en West-Vlaanderen (Commissie Gent) in de loop van het jaar 2006 toch (slechts?) 72 geïnterneerden vrijgesteld op proef en 51 definitief vrijgesteld op een totaal van ongeveer 600 personen.

Beter laat dan nooit...

Een hoopgevende hervorming

Naast het wetsontwerp⁴ betreffende de internering van personen die lijden aan een geestesstoornis, dat op het ogenblik van huidige publicatie vermoedelijk reeds wet is geworden, heeft de Regering ook eindelijk ingezien dat het lot van de geïnterneerden niet op significante wijze kan verbeterd worden zonder zware financiële inspanningen te leveren voor een betere therapeutische opvang van delinquenten met een geestesstoornis. Niet enkel de geïnterneerden zelf, maar ook de maatschappelijke veiligheid is gebaat bij een degelijke opvang, op het vlak van verzorging, dagbesteding, vorming, sociale begeleiding, psychologische opvolging... enz.

Dit globale aanbod moet niet enkel de ziekte-toestand van de geïnterneerden stabiliseren en hun levenskwaliteit verbeteren, maar ook het risico op herval vermin-

* Kamervoorzitter Hof van Beroep te Gent en voorzitter Commissie tot Bescherming van de Maatschappij te Gent

1 Orde van de dag 'Criminaliteit en samenleving' Themanummer: 'Internering. Eindelijk met zorg behandeld?', Kluwer september 2001, blz. 7-24.

2 Idem, blz. 25-31.

3 Idem blz. 37-41

4 Senaat, Parlementair document nr. 3-2094/4 dd. 20 maart 2007, tekst door de Senaat aangenomen op 30 maart 2007 en voor bekrachtiging overgemaakt aan de Koning.

deren en de kansen op recidive neutraliseren. Verknocht met de inwerkingtreding van de nieuwe wet (september 2007?) heeft de Regering ook beslist – op het vlak van de inrichtingen georganiseerd door de overheid- om enerzijds de capaciteit van de instellingen voor Sociaal Verweer te verhogen (in Merksplas 60 bijkomende plaatsen in een prefab-module en in Paifve 80 plaatsen in een gerenoveerde vleugel), en om anderzijds twee nieuwe instellingen op te richten te Gent (270 bedden) en te Antwerpen (120 bedden). De opening van deze nieuwe ‘interneringsklinieken’ is gepland voor 2010 en in Gent is de opstart van het Forensisch Psychiatrisch Centrum reeds geconcretiseerd door de werving van de gronden en de uittekening van het therapeutisch en architecturaal concept.

Om de toestand te verbeteren van de geïnterneerden die - bij gebrek aan alternatief – noodgedwongen al te lang in de overbevolkte arresthuizen blijven zitten, werd beslist om de twaalf psychiatrische afdelingen van deze gevangenis elk te voorzien van een multidisciplinair team bestaande uit een psychiater, een psycholoog, een maatschappelijk werker, een psychiatrische verpleegkundige, een ergotherapeut, een kinesist en een opvoeder.

Eveneens wordt het personeelsbestand van de psycho-sociale diensten (PSD's) van de strafinrichtingen versterkt en is er voorzien in de aanwerving van bijkomende psychologen in de PSD's ten behoeve van de expertise en adviesverlening met het oog op de interneringsprocedure vóór de strafuitvoeringsrechtbanken.

Daarenboven wordt een aanvullende financiële impuls gegeven aan de psychiatrische klinieken die 'low-risk' geïnterneerden op willen nemen en worden de pilootprojecten in de Forensische eenheden van de psychiatrische klinieken in Bierbeek, Rekem en Zelzate beter gefinancierd.

De subsidiëring van 200 bijkomende bedden voor geïnterneerden wordt ook nog toegekend aan psychiatrische verzorgingstehuizen (PVT's) en 90 bijkomende bedden worden voorzien in projecten van Beschut Wonen.

Deze indrukwekkende lijst van positieve (budgettaire) maatregelen moet ertoe bijdragen het universeel recht op medisch-psychiatrische bijstand van de geesteszieke delinquent concrete invulling te geven en de aangeklaagde ondukbare toestanden definitief te rangschikken in de geschiedenisboeken.

Waakzaamheid blijft echter raadzaam omdat op het werkveld nog maar weinig te bespeuren valt van al dit positieve nieuws.

Krachtlijnen van de nieuwe wet

De nieuwe wet beoogt een dubbele doelstelling: enerzijds de maatschappij beschermen en anderzijds een aangepaste therapeutische begeleiding verzekeren voor geestesgestoorde personen die een misdrijf hebben gepleegd.

Er werd deels rekening gehouden met de aanbevelingen van de Commissie Delva⁵, vertaald in het wetsontwerp Oscar Vandemeulebroecke, neergelegd in het parlement in april 2001, en met tal van zware kritieken op huidig systeem verwoord op diverse symposia, talrijke parlementaire tussenkomsten, herhaalde media-aandacht en bemerkingen van het 'Europees Comité ter preventie van Foltering en Onmenselijke of Verrederende Behandeling'.

Wat zijn nu de krachtlijnen van dit ontwerp?

De wet van 1 juli 1964 (vervanging van de wet van 9 april 1930) tot Bescherming van de Maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, wordt volledig opgeheven. Het luik omtrent de recidive en de gewoontemisdadigers dat opgenomen is in het tweede deel van de huidige wet, maakt eveneens het voorwerp uit van een nieuw wetsontwerp⁶.

Wat de gerechtelijke fase van de internering betreft, bevat de nieuwe wet een vernieuwde definitie van de geestesziekte; de verouderde termen als "abnormalen", "krankzinnigheid" en "zwakzinnigheid" worden verlaten. De psychiatrische expertise wordt voortaan wettelijk verplicht alvorens de hoven en rechtbanken tot internering kunnen overgaan en een systeem van accreditatie van de experts wordt in het leven geroepen.

Wat de uitvoeringsfase van de internering betreft, worden de commissies tot bescherming van de maatschappij afgeschaft en zullen de geïnterneerden voortaan ressorteren onder de sedert 1 februari 2007 in werking getreden strafuitvoeringsrechtbanken. Tal van uitvoeringsmodaliteiten zullen thans wettelijk geregeld zijn en een strakke procedure is voorzien. Daartoe zullen over heel het land vier bijkomende kamers worden opgericht in de strafuitvoeringsrechtbanken, ter vervanging van de huidige acht commissies waarvan de leden thans niet voltijds zetelen.

⁵ Commissie Internering, opgericht op 23.09.1996 door toenmalig Minister van Justitie Stefaan De Clerck, eindverslag verschenen begin 1999.

⁶ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, Parl. St., Kamer, 2006-2007, 51-2999.

Gerechtigde fase van de internering

In artikel 2 van de wet wordt een nieuwe definitie gegeven aan het begrip internering:

- internering is een veiligheidsmaatregel,
- die ertoe strekt de maatschappij te beschermen,
- én de geïnterneerde, persoon met een geestesstoornis, te verzorgen
- om zijn reïntegratie in de maatschappij mogelijk te maken.

De oude terminologie wordt verlaten en vervangen door de meer aangepaste term "geestesstoornis".

Uit de bewoordingen van deze bepaling kan principieel afgeleid worden dat de geïnterneerde recht heeft op verzorging en op maatschappelijke reïntegratie.

Artikel 5§1 van de nieuwe wet bevat nieuwe bepalingen betreffende het psychiatrisch deskundig onderzoek dat wettelijk verplicht wordt alvorens de onderzoeks- of vonnisgerechten kunnen interneren. Aan de deskundige zal ten minste moeten gevraagd worden vast te stellen

- 1° dat de persoon op het ogenblik van de feiten en op het ogenblik van het onderzoek leed aan een *geestesstoornis die zijn oordeelsvermogen of de controle over zijn daden heeft tenietgedaan of ernstig heeft aangetast*;
- 2° dat er mogelijk een *oorzakelijk verband* bestaat tussen de geestesstoornis en de feiten;
- 3° dat het *gevaar* bestaat dat betrokkene *ten gevolge van de geestesstoornis opnieuw misdrijven pleegt*;
- 4° dat en *hoe de persoon* kan worden *behandeld, begeleid, verzorgd* met het oog op zijn reïntegratie in de maatschappij.

De vraagstelling aan de deskundige zal hem in de toekomst toelaten om op meer genuanceerde wijze te antwoorden, terwijl het de deskundige uiteraard niet toekomt om zich uit te spreken over de vraag of de feiten bewezen zijn.

In artikel 5§2, 3 en 4 van de nieuwe wet zijn een aantal kwalitatieve criteria opgenomen waaraan de deskundige zal moeten beantwoorden en er wordt een erkenningsprocedure voorzien voor de deskundigen die hun omstandig verslag zullen moeten opmaken volgens een vooraf vastgesteld model. Het multidisciplinair team van deskundigen, thans reeds een ruim verspreide praktijk in Vlaanderen, wordt door de nieuwe wet impliciet voorzien.

De bepalingen van de wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt worden toepasselijk verklaard op het psychiatrisch deskundig onderzoek, met uitzondering van de vrije keuze van de patiënt voor de beroepsbeoefenaar.

Artikel 7 van de nieuwe wet bepaalt eveneens (geïn-

spireerd door art. 6 van de huidige wet) dat de persoon die aan een psychiatrisch deskundig onderzoek wordt onderworpen, aan de deskundige(n) alle nuttige inlichtingen van de arts naar zijn keuze kan overmaken; deze laatste moet op de hoogte gebracht worden van de doelstellingen van de expertise en de deskundigen moeten zich uitspreken omtrent deze inlichtingen alvorens hun verslag af te sluiten.

Deze bepalingen professionaliseren de psychiatrische expertise maar het geheel zal later bij koninklijk besluit nader moeten uitgewerkt worden waarbij men natuurlijk het oud 'zeer' van de honorering van de deskundigen niet zal kunnen ontlopen⁷.

Artikel 6 van de nieuwe wet voorziet bepalingen betreffende het psychiatrisch deskundigenonderzoek met opnemings- en observatie in een psychiatrische afdeling van een gevangenis (maximum 4 maanden) en poogt de implicaties op de voorlopige hechtenis te regelen. Daar waar de klinische observatie als modaliteit van expertise destijds ook aanbevolen werd door de 'Commissie Delva' en in het buitenland algemeen aanvaard wordt als noodzakelijk, zeker in 'zware' gevallen, biedt de nieuwe regeling nauwelijks verbetering ten opzichte van de huidige toestand, omdat de inobservatiestelling nog steeds uitsluitend voorzien is in gevangnissen die noch de klinische infrastructuur noch de personeelsomkadering hebben om aan klinische psychiatrische observatie te doen. In welke omstandigheden moet de onafhankelijke deskundige trouwens zijn expertise uitvoeren binnen een observatie in penitentiair milieu, terwijl hijzelf er enkel 'op bezoek' komt? De nieuwe regeling van de inobservatiestelling biedt een typische pseudo-oplossing die op papier mooi oogt, maar die in de praktijk niet te verwezenlijken valt omdat het geen werkbaar concept is.

De voorwaarden, omschreven in artikel 8 van de nieuwe wet, die moeten vervuld worden opdat een persoon kan geïnterneerd worden door de onderzoeks- en vonnisgerechten, zijn:

- het als misdrijf of wanbedrijf omschreven feit moet bewezen zijn en het misdrijf moet strafbaar zijn met een gevangenisstraf;
- de persoon moet op het ogenblik van de beoordeling lijden aan een geestesstoornis die zijn oordeelsvermogen of de controle over zijn daden tenietdoet of ernstig aantast;
- ten aanzien van die persoon moet het gevaar bestaan dat hij tengevolge van zijn geestesstoornis opnieuw misdrijven zal plegen.

De innovatie is –naast de nieuwe terminologie– dat de rechtspraak van het Hof van Cassatie krachtens de welke er slechts aanleiding kan zijn tot internering indien de betrokkene op het ogenblik van de beoordeling een

⁷ zie hieromtrent Dr. Chris Dillen, *Forensische psychiater, in reeds geciteerd Orde van de Dag*, blz. 43 tot 52.

gevaar betekent voor de maatschappij, thans in de wet wordt opgenomen, echter anders verwoord, namelijk in functie van het gevaar dat betrokkene oplevert voor het plegen van nieuwe misdrijven tengevolge van de geestesstoornis. In hetzelfde artikel wordt eveneens bepaald dat de rechter *enkel kan beslissen tot internering na uitvoering van een psychiatrisch deskundig onderzoek*.

Vervolgens vult artikel 9 van de nieuwe wet een lacune aan in de huidige wet: de onderzoeks- en vonnisrechten zullen voortaan de *onmiddellijke opsluiting* van een geïnterneerde kunnen bevelen op het ogenblik van de interneringsbeslissing in geval van *onttrekking-gevaar of ernstig en onmiddellijk gevaar* voor de fysieke of psychische integriteit van derden. Hierover zal in het gerecht een afzonderlijk debat moeten gevoerd worden. Het valt te betreuren dat het omgekeerde niet is geregeld: een persoon die geïnterneerd wordt en zich op het ogenblik van de interneringsbeslissing in voorhechtenis bevindt, kan door het onderzoeks- of vonnisgerecht niet in voorlopige vrijheid gelaten worden, desgevallend onder voorwaarden.

Nadere regels in verband met de rechtspleging inzake internering zijn voorzien, o.m. nopens de openbaarheid van de debatten, nopens de rechtsmiddelen, nopens de burgerlijke rechtsvordering van de slachtoffers en nopens de procedure voor het Hof van Assisen. Artikel 15 van de nieuwe wet bepaalt verder dat de rechter die de internering uitspreekt, ook bijkomende veiligheidsmaatregelen (verbodsbepalingen) kan opleggen ten aanzien van bepaalde plegers van seksuele misdrijven.

Tenuitvoerlegging van de internering

De strafuitvoeringsrechtbanken

De grote innovatie is de opvolging van de geïnterneerden door de recent opgerichte strafuitvoeringsrechtbanken. Voortaan zal één enkele rechtbank bevoegd zijn voor de uitvoering van de straffen én van de interneringsmaatregelen; de benaming van deze rechtscolleges zou derhalve beter geformuleerd worden als de *'rechtbanken voor de uitvoering van straffen en maatregelen'*, een weliswaar wat omslachtige omschrijving. De Commissies tot bescherming van de Maatschappij worden afgeschaft en hun werking vermoedelijk stopgezet op 1 september 2007. Op dat ogenblik zullen alle dossiers moeten overgeheveld worden naar de strafuitvoeringsrechtbanken (zie art. 155 van de nieuwe wet). Dit wordt een grote organisatorische uitdaging, die slechts kan slagen mits grondige voorbereiding

door alle geledingen, zijnde de rechters en assessoren van de strafuitvoeringsrechtbanken, de leden van het openbaar ministerie, de griffies en parketsecretariaten, de huidige secretariaten van de uitdovende CBM's, de justitiehuisen en niet in het minst in overleg met de verzorgingsinstellingen die thans (vooral in Vlaanderen) heel wat geïnterneerden opnemen⁸. Ook de Hoge Commissie wordt afgeschaft, vermits er in de toekomst geen tweede aanleg meer mogelijk zal zijn, doch enkel nog cassatieberoep door het openbaar ministerie of door de advocaat van de geïnterneerde met betrekking tot (art. 115 van de nieuwe wet):

- de toekenning, de afwijzing of de herroeping van de uitgangsvergunningen, verloven, beperkte detentie, elektronisch toezicht en invrijheidstelling op proef;
- de herziening van bijzondere voorwaarden;
- de toekenning of weigering van de definitieve invrijheidstelling;
- de beslissing tot internering van een veroordeelde of de opheffing van de internering van een veroordeelde.

Het cassatieberoep wordt dus zeer fors uitgebreid tegen elke beslissing inzake een uitvoeringsmodaliteit die de geïnterneerde toelaat de inrichting te verlaten. Wat echter dient opgemerkt te worden, is het feit dat geen cassatieberoep mogelijk is tegen beslissingen tot plaatsing of overplaatsing (zie verder).

Na heel wat opmerkingen van het werkveld en een parlementair debat over de kwestie van de samenstelling van de kamers van de strafuitvoeringsrechtbanken bevoegd voor de geïnterneerden, werd uiteindelijk geopteerd om het CBM-model te verlaten en dus geen psychiater meer te laten zetelen – zoals thans in de CBM's -in het beslissend rechterlijk orgaan.

De rol van de psychiater wordt dan beperkt tot zijn onafhankelijke en wetenschappelijk-adviserende taak van expert ten aanzien van de strafuitvoeringsrechtbank, samengesteld uit dezelfde leden als huidig college voor de strafuitvoering.

De principiële kritiek op de aanwezigheid van een psychiater in de CBM's, en zijn beweerde rolvervaging, is niet helemaal en overall terecht; niet overall hadden de psychiaters van de commissies een doorslaggevende stem en veelal zetelden ze niet in zaken waar ze eerst als gerechtelijke deskundige waren tussengekomen. In Gent bv. zetelen afwisselend 8 psychiaters in de CBM, zodat hun stem niet decisief is; zij vervullen wel dikwijls een uitklarende rol tijdens de debatten ter zitting. Het blijft dan ook een vraagteken of deze nuttige complementaire taak zal kunnen ingevuld worden door de assessoren van de strafuitvoeringsrechtbanken. Het kan toch ook niet de bedoeling zijn –en dit zou trouwens onbetaalbaar zijn– om voortdurend in de loop van

⁸ Zo beheert de CBM van Gent ongeveer 600 dossiers van geïnterneerden, onder wie er 2/3 niet meer opgenomen zijn in penitentiair milieu. In de loop van 2006 werden er 34 zittingen gehouden en 1068 gevallen behandeld. (zie jaarverslag 2006 CBM Gent van maart 2007).

de bespreking van de uitvoeringsmodaliteiten van de internering, beroep te moeten doen op nieuw aangestelde psychiatrische experts.

Anderzijds is de professionalisering van het beslissend college over de uitvoering van de interneringsmaatregelen toe te juichen, in die zin dat voortaan de leden van de strafuitvoeringsrechtbanken voltijds en permanent zullen zetelen ook inzake geïnterneerden. Het steeds beroep doen op de goodwill van mensen die een andere drukke (beroeps)agenda af te werken hebben, is niet meer te verantwoorden bij het nemen van beslissingen met zwaarwichtige gevolgen voor de geïnterneerden zelf, hun families, de slachtoffers en de maatschappij.

Sommige dynamische CBM's voerden een pro-actieve politiek op zoek naar een aangepaste therapeutische opvang voor de geïnterneerden. In het rechtbankmodel dat thans wordt ingevoerd, zal dit niet meer mogelijk zijn. Om aan deze behoefte tegemoet te komen wordt bij elke strafuitvoeringsrechtbank een *coördinator* aangewezen (art. 120 van de nieuwe wet) om de samenwerking tussen enerzijds Justitie en anderzijds de zorgsector te vergemakkelijken en om alle initiatieven te ontwikkelen die het mogelijk maken de opvang van geïnterneerden te verbeteren. Zij zullen een brugfunctie vervullen tussen de strafuitvoeringsrechtbank en de verzorgingsinstellingen en zullen op zoek gaan naar de therapeutisch meest aangewezen opnamemogelijkheid; zij zouden er ook voor moeten zorgen dat de geïnterneerde kan opgenomen worden in een geïntegreerd zorgcircuit.

Nopens de omschrijving van deze belangrijke taak staan nog heel wat vragen open, maar het zal het werkveld toekomen om deze functie zinvol in te vullen. Hier zal ook een taak weggelegd zijn voor de FOD Justitie die een overlegstructuur moet inrichten tussen alle actoren die betrokken zijn bij de uitvoering van de nieuwe wet (art. 120 van de nieuwe wet).

De Regering heeft beslist om vier bijkomende kamers (telkens één rechter en twee assessoren) van de strafuitvoeringsrechtbanken in het leven te roepen voor de afhandeling van interneringszaken.

De slachtoffers

Zoals de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, worden de volgende personen betrokken bij de toekenning van een interneringsmodaliteit (art. 3 van de nieuwe wet)

- de natuurlijke persoon wiens burgerlijke vordering ontvankelijk en gegrond werd verklaard;
- de persoon die minderjarig, verlengd minderjarig of onbekwaam was op het ogenblik van de feiten

en voor wie de wettelijke vertegenwoordiger zich geen burgerlijke partij heeft gesteld;

- de natuurlijke persoon die zich wegens een toestand van materiële onmogelijkheid of kwetsbaarheid geen burgerlijke partij heeft gesteld;
- *nieuwe categorie*: de natuurlijke persoon die nadat de internering werd bevolen door een onderzoeksgerecht zijn wens om als slachtoffer te worden gehoord kenbaar maakt;

Deze nieuwe categorie heeft betrekking op personen die –vanwege de snelle interneringsprocedure voor de onderzoeksgerechten– onvoldoende de gelegenheid kregen om zich burgerlijke partij te stellen.

Het betrekken van de slachtoffers bij de uitvoering van de internering is weliswaar niet nieuw (zie o.m. twee circulaire van de Procureur-Generaal te Gent dd. 26.12.1996 en 10.06.1997), doch nu wordt voor heel het land een wettelijke basis gelegd en een specifieke procedure voorzien voor erkenning van het statuut van slachtoffer door de (alleenzetelende) strafuitvoeringsrechter (art. 4 van de nieuwe wet).

De modaliteiten van uitvoering van de internering – de rechtspleging

Een omwenteling ten aanzien van het huidig systeem is de uitwerking in de nieuwe wet van een hele reeks strakke procedureregels (artikels 17 tot en met 119 van de nieuwe wet) ten aanzien van de verschillende oude en nieuwe uitvoeringsmodaliteiten van internering zijnde de plaatsing, de overplaatsing, uitgangsvergunningen, verloven, beperkte detentie, elektronisch toezicht, invrijheidstelling op proef, definitieve invrijheidstelling, opleggen van voorwaarden, schorsen van voorwaarden, herroeping, schorsing en herziening van uitvoeringsmodaliteiten, voorlopige aanhouding in geval van herroeping, internering van veroordeelden, opheffing van internering van veroordeelden.

Ten titel van voorbeeld kan verwezen worden naar artikel 25 van de nieuwe wet dat bepaalt dat een invrijheidstelling op proef slechts zal kunnen toegekend worden aan de geïnterneerde die reeds heeft kunnen genieten van uitgangspemissies, verloven, beperkte detentie of elektronisch toezicht.

Het nieuwe systeem is zo uitgetekend dat het interneringstraject start met een plaatsing in een psychiatrische afdeling van een gevangenis, in een door de federale overheid georganiseerde inrichting of in een inrichting die georganiseerd is door een privéinstelling, een gemeenschap, een gewest of een lokale overheid die voldoet aan bepaalde veiligheidsvoorwaarden (art. 3, 17 en 26 van de nieuwe wet).

De vraag kan gesteld worden wat er moet gebeuren met een geïnterneerde die voor de eerste maal vrij voor de strafuitvoeringsrechtbank verschijnt en ondertussen reeds met succes ambulante behandeld wordt. Er dient eveneens opgemerkt te worden dat een

plaatsing niet kan gelijkgesteld worden met een gedwongen opname, in die zin dat de verzorgingsinstellingen niet door de strafuitvoeringsrechtbank kunnen verplicht worden om een geïnterneerde op te nemen. Hier is een belangrijke taak weggelegd voor de nieuwe functie van coördinator.

Om de 'vergeetput' te vermijden zijn ook tal van mogelijkheden voorzien van aanhangigmaking bij de strafuitvoeringsrechtbank en worden de verlengbare termijnen van invrijheidstelling op proef beperkt tot twee jaar.

De alleenzettelende strafuitvoeringsrechter zal –zoals thans de voorzitter van de CBM– steeds een aantal dringende maatregelen kunnen nemen, zoals bv. een overplaatsing (art. 59 van de nieuwe wet) en het verlenen van uitgangvergunningen (art. 61 van de nieuwe wet).

De wederopsluiting van een geïnterneerde door de Procureur des Konings (voorlopige aanhouding genoemd – art. 71 van de nieuwe wet), ingeval van herroeping van een uitvoeringsmodaliteit, is voortaan onderworpen aan de verplichting om de zaak onmiddellijk aanhangig te maken bij de strafuitvoeringsrechtbank, waar er een tegensprekelijk debat én een beslissing zal volgen omtrent een eventuele schorsing van de modaliteit.

De rechtspositie van de geïnterneerde wordt hierbij aanzienlijk verbeterd.

Deze rechtspositie wordt eveneens verbeterd voor de geïnterneerde veroordeelde (fameus artikel 21 van de huidige wet): zowel de voorwaarden tot deze specifieke internering worden beter geregeld, maar ook de modaliteiten van uitvoering ervan. Een uitgebreide regelgeving wordt in het leven geroepen (art. 82 tot en met 113 van de nieuwe wet). Indien de duur van de oorspronkelijke straf is verstreken en betrokkene nog steeds in een toestand van geestesstoornis verkeert, zal betrokkene dienen verwezen te worden naar het systeem van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke (art. 112 van de nieuwe wet).

De nieuwe wet legt ook een actieve rol op aan het 'inrichtingshoofd' dat tal van voorstellen kan/moet formuleren i.v.m. het te volgen interneringstraject. Ook de geïnterneerde zelf en/of zijn raadsman kan op eigen initiatief zijn zaak bij de strafuitvoeringsrechtbank aanhangig maken.

Zonder enige twijfel zal de nieuwe regelgeving betere waarborgen en rechtszekerheid bieden aan de geïnterneerden. Anderzijds kan gevreesd worden dat de zeer logge procedures het interneringstraject zullen bemoeilijken en de weg naar sociale reïntegratie zullen

vertragen.

Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat de rigide regels werden geïnspireerd door een aantal disfuncties die in bepaalde commissies tot bescherming van de maatschappij werden vastgesteld en die aanleiding gaven tot een reëel maatschappelijk gevaar. De implementatie van de nieuwe procedureregels zal met soepelheid én respect voor de wettelijkheid moeten gebeuren.

Van essentieel belang is hierbij dat de strafuitvoeringsrechtbanken voldoende zouden worden ondersteund op het vlak van personeelsbestand van de griffies en aangepaste informaticaprogramma's om het geheel vlot te beheren. In tegenstelling tot de voorwaardelijke invrijheidstelling van veroordeelden, zijn de interneringstrajecten immers veel complexer en vereisen voortdurend aanpassingen en tussenkomsten, ingevolge labiele en evoluerende geestestoestanden van de geïnterneerden die veel minder zelfredzaamheid vertonen dan veroordeelden.

Op het werkveld worden grote moeilijkheden ervaren bij de inwerkingtreding van de nieuwe strafuitvoeringsrechtbanken. Thans begint een race tegen de klok om de overgang van de uitvoering van de interneringsmaatregelen van het oude commissie-model naar de strafuitvoeringsrechtbanken vlot te laten verlopen. Ook de verzorgingssector maakt zich zorgen.

Op termijn is de hervorming positief in te schatten, maar de nefaste snelheid waarmee het geheel wordt ingevoerd doet vrezen voor een implosie...

Vanaf heden is permanent overleg met het werkveld een absolute noodzaak om dit ambitieus project te doen slagen.

Het wetsontwerp internering: het lijden eindelijk verlicht?

Anne De Clerck en Walter Van Steenbrugge *

Wachten op Godot? De scène uit het wereldbekaamd toneelstuk van Samuel Beckett is bekend: twee clochards wachten onder een boom op Godot. Zal hij komen, zal hij niet komen? Dagelijks komt een jongetje melden dat Godot vandaag helaas niet kan komen, maar morgen komt hij zeker wel. Maar Godot komt nooit. Toch blijven de zwervers wachten op Godot die zin zal komen geven aan hun leven. Wachten op Godot is wachten op de verlossing, op het wonder, op het onmogelijke.

Al jarenlang wordt druk gepalaverd over de internering. Menig debat vond plaats. Tal van publicaties werden uitgebracht. Een reeks commissies werden opgericht. Een zeldzame keer kwam het zelfs tot een voorontwerp van wet. Al die inzet bracht echter geen zoden aan de dijk.

Vandaag lijkt het er evenwel op dat er voor geïnterneerden dan toch een klein licht gloort aan het einde van de tunnel...

De luide noodkreet die Henri Heimans¹ als voorzitter van de Gentse Commissie tot Bescherming van de Maatschappij enkele jaren geleden slaakte met zijn locomotieftekst inzake geïnterneerden², blijkt eindelijk zijn weerklank te hebben gevonden in een daadwerkelijk wetgevend initiatief.

Op 10 januari 2007 diende de regering het wetsontwerp in betreffende de internering van personen die lijden aan een geestesstoornis. Sedertdien kende het wetsontwerp een opvallend snel wetgevend parcours. Het werd ondertussen aangenomen door zowel de Kamer als de Senaat en ligt momenteel ter bekrachtiging voor aan de Koning.

Recente mediatieke zaken die het ganse land in beroering brachten (cf. de zaak Ait Oud) zullen geen onbelangrijke rol hebben gespeeld in het doordrukken van dit wetgevend initiatief.

Dat nu ook de beleidsmensen werk willen maken van de problematiek van geïnterneerden, kan alleen maar enthousiast worden onthaald.

Mensen op het terrein prediken al jaren in de woestijn en smeken om aandacht voor de schrijnende en mensonwaardige toestand van de vergeten mensen die geïnterneerden veel te vaak zijn in onze maatschappij.

Decennialang helde de aandacht van Justitie exclusief naar de bescherming van de maatschappij terwijl geïnterneerden ondertussen wegwijnden in zogenaamd

psychiatrische annexen van gevangenissen zonder aangepaste therapeutische opvang.

De laatste jaren werd op het terrein door enkele expedatieve voorzitters van de Commissies tot Bescherming van de Maatschappij met beperkt beschikbare middelen getracht aan geïnterneerden een menswaardig bestaan te bieden door een praetoriaans regime te installeren in een wetgevend vacuüm.

De moed en inzet die deze commissievoorzitters opbrachten, ketste evenwel veelal af op een tekortschietende infrastructuur om geestesgestoorde delinquenten menswaardig op te vangen en te behandelen.

Vandaag belooft de Minister van Justitie de nodige financiële middelen vrij te maken voor de opbouw van een echt zorgnetwerk dat de therapeutische opvang van geïnterneerden moet verzekeren. Daartoe werden akkoorden gesloten met de Ministers van Begroting en van Volksgezondheid.

Een hervorming op papier zonder een parallelle uitbouw van een zorgnetwerk zou inderdaad vergeefse moeite zijn.

Positief is alleszins dat de geïnterneerde met de nieuwe wetgeving een juridisch statuut krijgt dat de rechtszekerheid ten goede komt en de geïnterneerde niet louter afhankelijk maakt van die ene commissievoorzitter die over hem moet beslissen.

Vraag is evenwel of dit juridisch statuut de toets van het EVRM kan doorstaan.

Hierna volgen enkele niet-limitatieve beschouwingen.

Een nieuwe definitie van de geestesziekte

De termen 'krankzinnigheid', 'ernstige staat van geestesstoornis' en 'zwakzinnigheid' voor het omschrijven van de psychische problemen waaraan de personen lijden die het voorwerp van een internering zijn, worden naar het verleden gebannen en vervangen door de meer aangepaste term 'geestesstoornis'.

Om tot internering van een geestesgestoorde te kunnen overgaan, kan bovendien voortaan niet alleen het wilsvermogen (het controleren van daden) maar ook het intellectueel vermogen (onderscheidingsvermogen) van de betrokkene in acht worden genomen. De geestesstoornis moet het onderscheidingsvermogen of het controleren van de daden *ofwel* volledig

* *Advocaten aan de Balie te Gent.*

¹ Voorzitter van de Commissie tot Bescherming van de Maatschappij Gent. Kamervoorzitter bij het Hof van Beroep te Gent.

² H. HEIMANS, "Is er nog hoop voor geïnterneerden", Orde van de dag 2001, afl. 15, 7-24.

doen verdwijnen *ofwel* ernstig aantasten.

De wetgever heeft er niet voor gekozen (cf. het Nederlands model) om aan de rechter de mogelijkheid te geven én een straf uit te spreken én een beveiligingsmaatregel op te leggen (terbeschikkingstelling van de staat), doch verplicht daarentegen de rechter om ofwel naar gemeenrecht te straffen dan wel de internering uit te spreken. Een alles of niets keuze waarbij het niet eenvoudig zal zijn bij een 'verminderde toerekeningsvatbaarheid' de juiste keuze te maken.

De nieuwe definitie voor het omschrijven van de psychische problemen waaraan de personen lijden die het voorwerp van een internering kunnen zijn, is aldus ruimer dan de hetgeen de huidige wetgeving voorziet. Met deze ruimere definitie zullen meer delinquenten onder het toepassingsveld van de wetgeving inzake internering komen.

Een moedige keuze van de wetgever, die misschien in de ogen van een jurist op begrip kan rekenen, doch die bij de publieke opinie (en vooral bij de burgerlijke partijen) misschien niet teveel bijval zal oogsten.

Voor een burgerlijke partij is straffen immers nog altijd de meest logische sanctie en wordt een internering vaak als een gunst voor de verdachte beschouwd.

Toch laat het wetsontwerp internering de burgerlijke partij niet in de kou staan.

Artikel 16 van het wetsontwerp komt tegemoet aan de belangen van het slachtoffer van een delict gepleegd door een persoon die op het ogenblik van de feiten aan een geestesstoornis leed maar die op het tijdstip van het vonnis toerekeningsvatbaar is.

In de huidige toepassing van artikel 71 van het Strafwetboek ("*Er is geen misdrijf, wanneer de beschuldigde of beklagde op het ogenblik van het feit in staat van krankzinnigheid was of wanneer hij gedwongen werd door een macht die hij niet heeft kunnen weerstaan*"), zal de dader van een misdrijf wiens geestesstoornis niet aanhoudt tot het ogenblik van het vonnis, niet alleen strafrechtelijk vrijuit gaan, maar ook civielrechtelijk worden vrijgesproken zodat de slachtoffers geen basis hebben om een schadevergoeding te vorderen.

In de nieuwe wet echter zullen de vonnis- of onderzoeksgerechten, wanneer zij toepassing maken van artikel 71 van het Strafwetboek, tegelijkertijd uitspraak kunnen doen over de burgerlijke vordering.

Het recht op tegenspraak en het recht op medische bijstand

Voortaan zal de internering door de rechter slechts kunnen worden uitgesproken nadat een psychiatrisch deskundigenonderzoek werd uitgevoerd (art. 8 §2).

In de bespreking bij artikel 8 § 2 van het Wetsontwerp wordt deze nieuwe bepaling toegelicht met

de overweging dat de beslissing tot internering een *vrijheidsberoving* van onbepaalde duur tot gevolg heeft, waardoor het normaal is dat de rechter degelijk wordt voorgelicht over het bestaan van een geestesstoornis vooraleer een beslissing te nemen die medische kenmerken vertoont die niet tot zijn basisopleiding behoren.

Tot op heden vond artikel 6 EVRM ("*het recht van eenieder op een eerlijk proces bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolging*") in het kader van de interneringsprocedure geen genade in de ogen van de Hoge Commissie tot Bescherming van de Maatschappij, noch van het Hof van Cassatie³. Nu in de parlementaire toelichting bij de interneringsprocedure uitdrukkelijk wordt erkend dat internering finaal een *vrijheidsberovende* maatregel uitmaakt, kan er geen twijfel meer over bestaan dat artikel 6 EVRM moet worden gerespecteerd in de procedure tot internering. Van zodra vrijheidsberoving in het geding is, moet artikel 6 EVRM immers gewaarborgd worden.

In het licht van artikel 6 EVRM zal de interneringsprocedure aan een aantal waarborgen moeten voldoen, zoals daar zijn het recht op tegenspraak en het recht op medische bijstand.

Nu in de nieuwe interneringsprocedure *het psychiatrisch deskundigenonderzoek* een doorslaggevende rol krijgt toebedeeld, zal deze interneringsprocedure slechts tegemoetkomen aan de vereisten van artikel 6 EVRM en meer specifiek aan de vereisten van een waardevol tegensprekelijk debat, indien diegene die het voorwerp uitmaakt van dit deskundigenonderzoek daarin van meet af aan wordt bijgestaan door een eigen medisch raadsman.

Hoe kan tegenspraak immers daadwerkelijk worden gerealiseerd indien je niet met kennis van zaken kan tegenspreken?

Vandaar het belang om de beklagde van begin af aan, namelijk vanaf het opleggen van een maatregel over zijn geestestoestand, de mogelijkheid te geven te beschikken over eigen medische bijstand.

In de tekst zelf van het wetsontwerp internering is geen enkele bepaling opgenomen inzake het recht op bijstand door een arts naar keuze.

Op het eerste zicht een vergetelheid met zware consequenties, doch bij nader inzien was het niet nodig in het wetsontwerp daaraan uitdrukkelijke bepalingen te wijden.

De verdachte die van zijn vrijheid is beroofd en die aan het psychiatrisch deskundigenonderzoek wordt onderworpen, ziet immers zijn recht om een eigen arts in de gevangenis te ontvangen gewaarborgd in de Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden.

Artikel 91 van de Basiswet betreffende het gevangenis-

³ Zie bijvoorbeeld Cass. 4 september 2001, T. Strafr. 2002, afl. 2, 91, noot Y. VAN DEN BERGHE, waarin het Hof van Cassatie oordeelde dat art. 6.3.c EVRM, dat betrekking heeft op de verdediging bij vervolging wegens een strafbaar feit, niet toepasselijk is in het geval de minister van Justitie de internering gelast van een veroordeelde die ter beschikking van de Regering was gesteld.

wezen bepaalt dat iedere gedetineerde het recht heeft het bezoek te ontvangen van een arts van zijn keuze. Een eigen arts veronderstelt echter dat deze zelf moet worden betaald.

Wat baat het dan in concreto het recht te hebben zich te laten bijstaan door een arts naar keuze wanneer je daartoe niet de financiële middelen hebt?

Doorgaans zijn geïnterneerden of personen die dreigen geïnterneerd te worden nu eenmaal niet de meest bemiddelde mensen.

Bij gebrek aan middelen om een eigen arts te betalen zal het de taak zijn van de (pro deo) advocaat om de procedure rechtsbijstand in gang te brengen.

Er dient op gewezen te worden dat de bepalingen inzake rechtsbijstand niet alleen in burgerlijke zaken maar ook in strafzaken toepasselijk zijn.⁴

Voortaan omvat deze rechtsbijstand ook het recht om kosteloos over de bijstand te genieten van een technisch raadsman bij gerechtelijke deskundigenonderzoeken.

Deze nieuwe bepaling werd bij Wet van 20 juli 2006 ingevoegd in het tweede lid van artikel 664 van het Gerechtelijk Wetboek. Het Arbitragehof had in zijn arrest van 26 oktober 2005 geoordeeld dat de onmogelijkheid voor de persoon die niet over voldoende inkomsten beschikte, om bij gerechtelijke deskundigenonderzoeken kosteloos de bijstand te genieten van een technisch raadsman, een ongeoorloofde discriminatie uitmaakte en een inbreuk vormde op artikel 6.1 EVRM.⁵ Dat de tussenkomst van een technisch raadsman bij een gerechtelijke expertise van nu af ook ressorteert onder de waarborg rechtsbijstand, is een bijzonder belangrijke stap in de richting van een effectieve waarborg van daadwerkelijke tegenspraak voor iedereen, d.w.z. ook voor de sociaal zwakkeren.

De praktijk in ons zal evenwel meteen de wenkbrauwen fronsen bij de effectieve realisering van dit recht van de minvermogende op kosteloze bijstand van een eigen technisch raadsman bij het psychiatrisch deskundigenonderzoek in een interneringsprocedure. Het spreekt immers vanzelf dat kwaliteitsvolle en degelijke bijstand een prijskaartje draagt. Heeft de overheid hiertoe voldoende fondsen voorzien? En zijn deze 'pro deo' artsen bereid om (geruime tijd) nadien vergoed te worden?

Met enige achterdocht die gevoed wordt door de bevindingen uit de praktijk (cf. karige vergoedingen van de door het gerecht aangestelde deskundigen en tolken), neigen we ertoe deze vraag negatief te beantwoorden.

De onderwerping van het psychiatrisch deskundigenonderzoek aan een daadwerkelijk tegensprekelijk debat zal niet alleen pas kunnen worden gerealiseerd door vooreerst de verdachte de bijstand te verlenen van een eigen adviserend geneesheer, maar bovendien door die eigen adviserend geneesheer ook toe te laten *effectief deel te nemen aan de gerechtelijke expertise*.

Het wetsontwerp inzake internering tracht enige tegenspraak in te bouwen in de verplichte gerechtelijke expertise door in artikel 7 te voorzien dat *"de persoon die aan een psychiatrisch deskundigenonderzoek wordt onderworpen, aan de gerechtelijke deskundige schriftelijk alle voor het deskundigenonderzoek dienstige inlichtingen van de arts van zijn keuze kan verzenden. Deze arts wordt op de hoogte gebracht van de doelstellingen van het psychiatrisch deskundigenonderzoek"*. Verder wordt in het tweede lid van artikel 7 bepaald dat *"de gerechtelijke deskundigen zich over deze inlichtingen uitspreken alvorens hun conclusies te formuleren en deze inlichtingen voegen aan hun verslag."*

De bepaling dat de medisch raadsman op de hoogte wordt gebracht van *"de doelstellingen van het psychiatrisch deskundig onderzoek"* lijkt ons nogal vaag en onduidelijk. Betekent dit dat de eigen arts een deskundig voorverslag van de door het gerecht aangestelde expert ter kennis wordt gebracht waarop hij op- en aanmerkingen kan formuleren? Of wordt de kennisgeving aan de eigen medisch raadsman beperkt tot de loutere mededeling van de opdracht van de gerechtsdeskundige waarna de eigen medisch raadsman dan 'inlichtingen' kan verstrekken aan de gerechtsdeskundige?

Ons inziens omvat de bepaling van art. 7 van het Wetsontwerp onvoldoende waarborgen tot tegenspraak in de zin van art. 6.1 EVRM.

De tegensprekelijkheid van het debat houdt in dat de verdachte het proces moet kunnen beïnvloeden en zelf bewijsmateriaal moet kunnen aanbrengen om gegevens te betwisten en zijn verweer te kunnen staven. De verdachte staat op gelijke voet als de vervolgende partij (*'equality of arms'*) en moet bijgevolg voldoende kansen krijgen om eigen deskundigen op te roepen en om verklaringen van de officiële deskundige te betwisten.

De gerechtelijke expertise zal pas tegensprekelijk verlopen in de zin van art. 6.1 EVRM wanneer de eigen medisch raadsman van de verdachte ook daadwerkelijk kan deelnemen aan die expertise en op nuttige momenten overwegingen en besluiten aan de gerechtsdeskundige kan formuleren en vragen kan stellen.

⁴ Zie hierover: Gent 19 maart 1990, T.G.R. 1991, 30; P. VAN CAENEGHEM, "Rechtsbijstand in strafzaken" in P. TRAEEST en A. DE NAUW (eds.), *Strafrecht. Wie is er bang van het strafrecht?*, Mys & Breesch, Gent, 1998, 314-317; L. HUYBRECHTS, "De rechten van verdediging der geestesgestoorden", noot onder Antwerpen 19 juni 1975, R.W. 1975-76, 1823.

⁵ Arbitragehof 26 oktober 2005, R.W. 2005-06, afl. 17, 679; R.W. 2006-07, afl. 17, 721: Artikel 664, 665 en 692 van het Gerechtelijk Wetboek schenden de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet en met artikel 6.1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, in zoverre zij in het kader van een gerechtelijke expertise waartoe werd beslist om een medisch geschil te beslechten dat betrekking had op sociale zekerheidsprestaties, aan een sociaal verzekerde die niet over voldoende financiële middelen beschikt, geen rechtsbijstand toe te staan om een adviserend geneesheer aan te wijzen en om zijn kosten en honoraria ten laste te nemen.

Het soort van tegenspraak dat art. 7 van het Wetsontwerp voorziet, namelijk dat "schriftelijk alle voor het deskundigenonderzoek dienstige inlichtingen van de arts van zijn keuze" kunnen worden overgezonden naar de gerechtelijke deskundige, is ons inziens onvoldoende. De bepaling dreigt te vervallen in een puur formalisme waarbij de eigen medische raadsman louter aan de gerechtsdeskundige inlichtingen kan verstrekken over de geestestoestand van zijn cliënt zonder daadwerkelijk de mogelijkheid te hebben de bevindingen van de gerechtsdeskundige tegen te spreken.

In zijn arrest *Mantovanelli vs. Frankrijk* oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat een deskundigenonderzoek verricht zonder enige inbreng van de verdachte, het eerlijk karakter van het proces aantast, zelfs al kreeg de verdachte op de terechtzitting alle kansen om het verslag van de deskundige te weerleggen. Het Europees Hof gaf daarbij aan dat de verdachte aan het deskundigenonderzoek moet kunnen deelnemen wanneer de deskundige met een ruime opdracht is gelast en wanneer dit onderzoek zwaar doorweegt op de besluitvorming.

In het kader van Wetsontwerp is aan beide omstandigheden voldaan: de opdracht van de gerechtspsychiater zal de beslissing van het onderzoeks- of vonnisgerecht quasi compleet beheersen en is ook qua draagwijdte bijzonder ruim.

Bijkomend stelde het Hof te Straatsburg dat de verdachte moet kunnen deelnemen aan de verrichtingen van de deskundige, voor zover deze inbreng de sereniteit van het onderzoek niet in het gedrang brengt. Indien voorzien wordt in een accuraat systeem van medische bijstand, ook voor sociaal achtergestelden, waarbij de medische raad kan interveniëren tijdens het deskundigenonderzoek, zal de sereniteitsvoorwaarde zeker niet in het gedrang komen.

Slotsom: de waarborgen van tegenspraak, zoals thans voorzien in het wetsontwerp, schieten ruim tekort.

Onderwerping aan een observatie

Een bepaling van het wetsontwerp die de praktijkn zorgen baart, is deze met betrekking tot de *inobservatiestelling* van verdachten.

Voortaan wordt de maatregel van inobservatiestelling op dezelfde voet geplaatst als een gewoon deskundigenonderzoek.

In deze opvatting is de inobservatiestelling niet langer een modaliteit van het bevel tot aanhouding, waardoor zij niet vatbaar is voor hoger beroep en niet meer dient bevestigd te worden met het bevel tot aanhouding. Het Wetsontwerp internering laat de inobservatiestelling slechts toe ten aanzien van de persoon die in voorlopige hechtenis is geplaatst overeenkomstig de Wet van 20 juli 1990.

De maximumduur van de inobservatiestelling wordt

bepaald op vier maanden.

Ondertussen blijft de betrokkene in voorlopige hechtenis op grond van de bepalingen van de Wet van 20 juli 1990.

Naar de geest van het Wetsontwerp internering zou het dus mogelijk zijn om maandelijks de persoon in voorhechtenis voor het onderzoeksgerecht te laten verschijnen waarbij de noodzaak tot handhaving van de voorlopige hechtenis wordt beoordeeld zonder dat dit oordeel zich tevens uitstrekt tot de maatregel van inobservatiestelling. De opheffing van het bevel tot aanhouding zou dan automatisch een einde met zich meebrengen van de inobservatiestelling.

De praktijk zal ons inziens evenwel uitwijzen dat het onderzoek naar de geestestoestand van een persoon in voorlopige hechtenis, onlosmakelijk zal verbonden worden met zijn toestand van voorlopige hechtenis. Het is immers pas met het verslag van de psychiatrisch deskundige dat uitsluitel kan komen over de graad van gevaarlijkheid van de betrokkene en dus over de noodzaak tot handhaving van de voorlopige hechtenis. Onderzoeksgerechten zullen ongetwijfeld wachten op het verslag van de deskundige psychiater om de knoop door te hakken.

Nu het Wetsontwerp internering voorziet dat de maatregel van inobservatiestelling vier maanden kan duren zonder beoordeling van de noodzaak ervan door het onderzoeksgerecht, dreigt de voorlopige hechtenis volkomen gehypothekeerd te worden door de maatregel van inobservatiestelling.

Het komt ons voor dat een persoon die wordt opgesloten 'ter observatie' een ernstige aantasting ondergaat van zijn fysieke integriteit, persoonlijkheidsrecht dat beschermd wordt door art. 8 E.V.R.M. Indien zulks gebeurt, is het elementair dat de betrokkene zich bij een hogere rechtsinstantie kan beklagen over de voorgenomen maatregel. Het wetgevend gegeven dat de beslissing van de onderzoeksrechter niet vatbaar is voor beroep, zou o.i. wel eens met succes kunnen bestreden worden voor het Europees Hof te Straatsburg.

De internering tijdens de detentie

Een vernieuwing die in het oog springt, betreft de bepalingen inzake de *internering van veroordeelden* en de daarmee samenhangende wijzigingen die worden aangebracht aan de Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke. Met deze nieuwe bepalingen wordt eindelijk gehoor gegeven aan de gerechtvaardigde kritiek die menigeen heeft uitgebracht op artikel 21 van de huidige Wet tot Bescherming van de Maatschappij.

Artikel 21 van de huidige Wet tot Bescherming van de Maatschappij bepaalt dat een veroordeelde die tijdens zijn detentie geestesziek wordt bevonden, geïnter-

neerd kan worden bij eenvoudige beslissing van de Minister van Justitie.

Niet zelden wordt misbruik gemaakt van deze bepaling om 'gevaarlijk' gestraften bij een nakend strafeinde te interneren omdat ze volgens een gevangenisdirecteur of een geneesheer nog steeds een gevaar vormen voor de maatschappij. Dit gebeurt zonder enige vorm van proces en dus zonder dat de betrokkene zich ook maar enigszins kan verweren. Het volstaat dat de geneesheer van de gevangenis op een formulier verklaart dat er redenen bestaan om een welbepaalde gewone gedetineerde geestesziek te verklaren. Dit formulier, in het vakjargon 'de Staat 100' genoemd, leidt een procedure in bij de Minister van Justitie die, na advies te hebben ingewonnen van de Commissie tot Bescherming van de Maatschappij, eenzijdig de status van gedetineerde kan wijzigen in de status van geïnterneerde.

Artikel 21 van de Wet tot Bescherming van de Maatschappij impliceert dat de Minister van Justitie de bevoegdheid krijgt om een bij rechterlijke beslissing uitgesproken straf met een bepaalde duur te transformeren in een maatregel van onbepaalde duur. De Minister beslist bovendien eenzijdig, zonder proces en zonder dat de betrokkene zelf op enige wijze kan reageren. Om de betrokkene werkelijk ieder recht op een eerlijk proces te ontnemen wordt hem tot slot ook geen enkele beroepsmogelijkheid verleend tegen de beslissing van de Minister.

Het is onmiskenbaar dat de Staat 100 een manifeste schending uitmaakt van de fundamentele mensenrechten voorzien in artikel 5 EVRM ('het recht op persoonlijke vrijheid'), artikel 6 EVRM ('het recht op een eerlijk proces') en artikel 13 EVRM ('het recht op toegang tot een rechter').

Het Wetsontwerp internering wil eindelijk komaf maken met deze middeleeuwse wantoestanden door de bevoegdheid om een veroordeelde die tijdens zijn hechtenis geestesziek wordt te interneren, over te dragen aan de Strafvueroeringsrechtbank.

Een meer dan terechte keuze, nu het niet aan een Minister doch wel aan een Rechter toekomt te beslissen over vrijheidsberoving.

Er wordt een ganse procedure uitgewerkt waarbij de veroordeelde en zijn raadsman ook worden gehoord. Jammer is wel dat de termijn die aan de verdediging wordt toegekend om voorafgaand aan de zitting het dossier in te zien wel zeer beperkt is. De verdediging moet immers de mogelijkheid hebben om in de voorbereiding van haar verweer desgevallend een eigen (prodeo) arts te raadplegen. De voorziene inzagetermijn van vier dagen is hiertoe absoluut onvoldoende. Het blijft evenwel slechts een minimumtermijn. Hopelijk zal in de praktijk meer tijd worden verleend aan de verdediging om haar verweer voor te bereiden.

Een ander heikel punt is de afwezigheid van een mo-

gelijkheid tot beroep tegen de beslissing tot internering door de strafuitvoeringsrechtbank. Een dergelijke beroepsmogelijkheid is wel voorzien wanneer het onderzoeks- of vonnisgerecht tot internering beslist. Vraag is of een dergelijk verschil in behandeling de discriminatietoets zal kunnen doorstaan.

En wat met het lot van de veroordeelde die in de loop van zijn hechtenis geïnterneerd wordt en die het einde bereikt van zijn straftijd?

Hoewel de huidige Wet tot Bescherming van de Maatschappij zich niet uitdrukkelijk uitspreekt op dit punt, wordt in de praktijk aanvaard dat de geïnterneerde veroordeelde na afloop van zijn straftijd onder de bevoegdheid blijft van de commissie. De voortzetting van de hechtenis na het einde van de straf, wordt verantwoord door te verwijzen naar artikel 24 van de Ministeriële Omzendbrief van 24 november 1964 bevattende '*richtlijnen voor de werking van de commissies*'. In het licht van de mensenrechten een onverantwoorde praktijk, nu een ministeriële omzendbrief geen materiële wet uitmaakt en bijgevolg geen vrijheidsberoving rechtmatig kan verantwoorden.

Deze praktijk werd jarenlang aan de kaak gesteld⁶, doch pas vandaag oordeelt de Minister van Justitie dat "*logischerwijze*" (sic) de geïnterneerde veroordeelde niet geïnterneerd zal kunnen blijven na de datum van het einde van de voorziene straf toen hij veroordeeld werd (zie inleidende uiteenzetting bij het Wetsontwerp).

Voortaan krijgt de geïnterneerde veroordeelde die op het einde komt van zijn straf, de garantie van een proces indien dwangmaatregelen zich opdringen omdat hij op dat moment nog steeds te lijden heeft van een geestesstoornis. De geïnterneerde veroordeelde zal in dat geval worden georiënteerd naar de wet van 26 juni 1990 betreffende de Bescherming van de persoon van de geesteszieke. Het Openbaar Ministerie zal dan aan de Vrederechter een met redenen omkleed verzoekschrift voor ziekenhuisopname richten in een psychiatrische afdeling van een instelling die de Vrederechter zal aanwijzen.

Slot

Algemeen kunnen we besluiten dat de aandacht die de wetgever eindelijk schenkt aan de geïnterneerde een warm onthaal krijgt van de praktizijn die op vandaag al te vaak tegen muren botst in de ijver om de geïnterneerde een menswaardig bestaan te bieden. Het rapport van het wetsontwerp is overwegend positief. Niettemin lijdt het wetsontwerp nog aan niet te onderschatten kinderziektes.

⁶ Zie hierover: L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, Handboek Belgisch Strafrecht, Leuven, Acco, 1990, p. 700; I. DIJKMANS, "De internering van veroordeelden krachtens een beslissing van de minister van Justitie: een maatregel van onbepaalde duur?", Panopticon 1980, p. 224.

De nieuwe interneringswet: enkele kanttekeningen

In deze bijdrage onderzoekt psychiater Max Vandebroucke welke veranderingen de nieuwe interneringswet zal meebrengen in de praktijk. Aan de hand van enkele eenvoudige voorbeelden legt de auteur alvast enkele pijnpunten bloot.

Algemene bemerkingen

1. De wet van 21 april 2007 in verhouding tot de wet ter bescherming van de maatschappij (1930, 1964)

De wet van 21 april 2007 heeft de actoren op het terrein in twee kampen verdeeld: degenen die de wet ter bescherming van de maatschappij een goede en werkbare wet vinden, en zij die van oordeel zijn dat deze wet dringend diende herdacht en herschreven te worden.

De eersten wijzen erop dat de commissies ter bescherming van de maatschappij (C.B.M.), mede door hun mogelijkheden om soepel en kort op de bal te kunnen spelen, structuur aan een behandeling en een persoon kunnen geven. Zowel op het vlak van de veiligheid van de maatschappij als op het vlak van de zorg voor de geïnterneerden kan de C.B.M. exemplarisch werken: de casuïstiek toont dit aan. Toch kan niet ontkend worden dat de C.B.M. vaak gefunctioneerd hebben als een sociaal repressief netwerk. Dit kon het best verholpen worden door het herdenken van de kwetsbare rechtspositie van de geïnterneerde.

De tweede groep vindt daarentegen dat professionaliseren noodzakelijk geworden is en dat de commissies als raad van filantropen hun beste tijd gehad hebben. Hierbij wordt wel vlug voorbijgegaan aan het feit dat een onervaren assessor nauwelijks kan opwegen tegen een ervaren en geëngageerd emeritus-magistraat. Therapeutische soepelheid, zoals bijvoorbeeld een time-out van twee weken van een geïnterneerde van een kliniek in een gevangenis zonder veel procedures, wordt door de tweede groep vlug « bricolage » genoemd.

De wet van 21 april 2007 met haar rechtsregels biedt hierop een antwoord, maar wat « bricolage » genoemd werd, is ook altijd bemiddeld door politie en magistraten die in onze maatschappij de wet vertegenwoordigen.

Max Vandebroucke *

2. Van commissie ter bescherming van de maatschappij tot strafuitvoeringsrechtbank

De lotgevallen van een geïnterneerde zullen in de toekomst niet meer opgevolgd worden door een commissie, maar door een strafuitvoeringsrechtbank. De begrippen « STRAF » en « RECHTBANK » worden het kader voor de evaluatie van de geïnterneerde, daar waar altijd gesteld werd dat de logica van de straf anders is dan de logica van de « défense sociale » voor de geïnterneerden. Vanuit dit standpunt is er overigens altijd kritiek geweest op het feit dat er voor de geïnterneerden te Merksplas en te Turnhout geen « eigen sociale ruimte » is maar een integratie in een strafgevangenis.

In de strafuitvoeringsrechtbank voor de geïnterneerden zal er in de toekomst geen psychiater meer zetelen, die nochtans in de C.B.M. altijd een belangrijke actor geweest is. Nochtans is al wie op het terrein betrokken is bij de werking met geïnterneerden van oordeel dat bij de evaluatie en oriëntatie van de geïnterneerden, op vlak van de beslissingen, de stem van de psychiater waardevol is. Het ontbreken van een psychiater in de strafuitvoeringsrechtbank stuit dan ook op heel wat kritiek en onbegrip.

3. Een nieuwe definitie van de « geestesstoornis »

De nieuwe wet weerhoudt « geestesstoornis » als grond voor de internering. Dit nieuwe concept vervangt de concepten van de wet van 1930 – 1964: krankzinnigheid, ernstige staat van geestesstoornis, zwakzinnigheid. De nieuwe term wordt verduidelijkt in de Memorie van Toelichting. De geestesstoornis moet « ernstig » en « aanhoudend » zijn, er moet een causaal verband zijn tussen de begane feiten en de geestesstoornis – een schizofreen kan een diefstal plegen waarvoor hij verantwoordelijk kan gesteld worden – en de gevaarlijkheid moet kunnen weerhouden worden.

Dit concept is duidelijk en geeft tezelfdertijd voldoende vrijheid om passend te kunnen werken. Indien er van de D.S.M. – een internationaal aanvaard classificatiesysteem – zou vertrokken worden, zouden er naast enkele oplossingen veel nieuwe problemen bijkomen.

Na deze conceptuele analyse blijven enkele vragen onbeantwoord.

* Max Vandebroucke is geneesheer-directeur psycho-sociale dienst, directoraat-generaal uitvoering van Straffen en Maatregelen, F.O.D. Justitie.

3.1. De vraag naar de toerekenbaarheid

Het strafrecht vertrekt van oudsher van de toerekenbaarheid. Dit concept roept verantwoordelijkheid, vrijheid en determinatie op en is het voorwerp van filosofische, theologische, juridische en biologische analyse. Het is een kwalitatief begrip, dat in feite niet te kwalificeren is. Ten gronde kan de psychiater de vraag van de magistraat niet beantwoorden. De toerekenbaarheid kan niet vertaald worden in een eenvoudig ja of neen. Toch wordt in de praktijk de vraag beantwoord: het kan niet anders, het is immers een grondconcept in het recht. Daarom moeten we er rekening mee houden dat ons antwoord niet willekeurig maar relatief is, een kwalitatieve appreciatie, waarbij de toerekenbaarheidsexpertise wordt uitgebouwd tot een persoonlijkheidsexpertise. Als we toch inhoud geven aan het concept, mogen wij zelfs stellen dat toerekenbaarheid, verantwoordelijkheid bij iedereen leeft, ook bij de zwaksten, zij het dan op een verschillende wijze. In feite weten wetsovertreders wat zij doen, tenzij enkele extreem verwarden, maar die plegen zelden een delict. In wezen gaat het niet over een pathologie van het oordeel, maar over een pathologie van het verlangen. Er moet dus een afweging gemaakt worden tussen een diagnostische appreciatie en een sociale strategie: wat is de beste oplossing voor het conflict dat ontstaan is tussen de maatschappij en het individu: strafrecht of psychiatrie?

3.2. De genealogie van de concepten

Bij de onafhankelijkheid van België in 1830 was het grondconcept "in staat van krankzinnigheid", verwijzend naar de Franse strafwetboeken (1808, Code d'instruction criminelle, 1810 Code pénal). Met de wet van 1930 zijn er twee categorieën bijgekomen: "de staat van zwakzinnigheid", en "de ernstige staat van geestesstoornis".

Er kunnen vragen gesteld worden bij de categorie van de "zwakzinnigheid". Een zwakzinnige zal wellicht nooit een delict begaan louter tengevolge van zijn zwakzinnigheid. Als hij een delict begaat, zal het meestal gaan om een agressieve en/of seksuele pathologie waardoor hij ook onder de categorie van een ernstige staat van geestesstoornis kan vallen.

Het is vooral de categorie « in een ernstige staat van geestesstoornis » die onze aandacht vraagt en inhoudelijk nog steeds actueel blijft.

In 1930 wilde de wetgever de internering niet beperken tot « krankzinnigheid » (psychotici –schizofrenen, paranoïde stoornissen, schizo-affectieve stoornissen, manisch-depressieve psychose– en bepaalde psychoorganische problemen), maar koos ervoor het toepassingsgebied uit te breiden tot « ingewikkelde, problematische persoonlijkheden ». Het gaat om personen met normale- en abnormale kenmerken, personen die psychopathie kunnen oproepen, persoonlijkheids-

stoornissen (antisociaal-, borderline-, narcistische-), dubbel-diagnose en mengbeelden (psychopathisch- en antisociaal reageren, psychotisch reageren, seksuele identiteits- en gedragsproblemen), seksueel deviante en- delinquente handelingen bij normaal lijkende personen. In feite komen wij deze « mengbeelden » veel meer tegen in een penitentiair- dan in een psychiatrisch midden. Aan deze groep werd gedacht bij de uitbreiding naar « een ernstige staat van geestesstoornis » zowel vanuit diagnostische appreciatie als vanuit sociale strategie.

Als we nu de geïnterneerden evalueren met diagnostische profielen dan kunnen deze profielen geïntegreerd worden in drie categorieën, met deze nuance dat een dergelijke benadering met de nieuwe wet een historisch perspectief wordt, maar met een actuele problematiek:

1. staat van zwakzinnigheid: de pathologie van de intellectuele mogelijkheden
2. staat van krankzinnigheid: de psychotici
3. ernstige staat van geestesstoornis: persoonlijkheidsstoornissen, de mengbeelden, de beelden, welke psychopathie oproepen.

Bij deze drie groepen vinden we seksuele delinquenten en problematische druggebruikers.

Verder moet bij de geïnterneerden nog een onderscheid gemaakt worden tussen « maatschappelijke overlast » en « gevaarlijk individu ».

Dit onderscheid heeft wel zijn belang: bij de geïnterneerden zijn er heel wat marginalen die op, buiten en binnen de grens leven.

Met de nieuwe wet kan men enkel overgaan tot « vrij op proef » als men voorbereidende modaliteiten als bijvoorbeeld elektronisch toezicht en beperkte detentie doorlopen heeft.

De vraag stelt zich of deze geïnterneerde marginalen wel de meest geschikte kandidaten zijn voor deze modaliteiten.

3.3. « de ernstige staat van geestesstoornis » en de toerekenbaarheid

Ook met de nieuwe wet blijft zich de vraag stellen: wat moeten wij doen met al « deze mengbeelden, dubbel-diagnoses, psychopaten, persoonlijkheidsstoornissen, seksuele devianten »: interneren of veroordelen? In het Noorden van ons land zijn er veel persoonlijkheidsstoornissen en psychopaten in de internering en er wordt gezocht. In het Zuiden komen wij ze vaak tegen in de gevangenis en er wordt gezocht.

Bepaalde psychiaters zijn van oordeel dat persoonlijkheidsstoornissen en psychopaten eerder thuis horen

in het strafrecht en in de gevangenis. Men mag niet uit het oog verliezen dat bij een voorstel tot internering de criteria van de psychiater, welke niet willekeurig, maar relatief zijn, vaak beslissend zijn. Hierbij wordt wel vergeten dat, ofschoon psychopathologie toch wel losgekoppeld moet worden van de toerekenbaarheid, persoonlijkheidsstoornissen en psychopathie nog altijd hoofdstukken zijn van een handboek van psychiatrie en psychopathologie.

Zelf ben ik van oordeel dat er geen algemene regels kunnen gegeven worden: ieder geval is singulier en moet onderzocht worden op zijn wetmatigheden, op zijn rode draad. Bepaalde « mengbeelden » kunnen voorgesteld worden voor de internering, andere voor het strafrecht. Hierbij wordt nogmaals het belang van de psychiatrische expertise aangetoond. Deze expertise is een hoeksteen binnen veel forensische wegen en, op een deskundige wijze uitgevoerd, zouden veel problemen in de gerechtelijke loopbaan van de betrokken wetsovertreder kunnen vermeden worden:

- bij de beoordeling van de rechtbank
- bij de voorbereiding van een voorlopige- of voorwaardelijke invrijheidsstelling van een veroordeelde of van een invrijheidsstelling op proef van geïnterneerden als een belangrijke bron van de medico-psycho sociale expertise hierbij
- als een voorlichtingsinstrument voor de justitieassistent en ambulante begeleiders
- als een indicatie- en behandelingsinstrument voor een hospitalisatie

Latere verslagen zouden dan een actualisering worden, terwijl onderzoekers nu vaak in de woestijn moeten beginnen. De nieuwe wet geeft veel aandacht aan deze psychiatrische expertise maar zonder belangrijke budgettaire investering zal deze aandacht dode letter blijven.

Als deze « mengbeelden » minder geïnterneerd zouden worden, en meer naar het strafrecht en de gevangenis verwezen worden, zal de druk op de gevangenis, waar het nooit aan problemen zal ontbreken, verhoogd worden.

Internering impliceert een recht op zorg, en voor een veroordeelde psychoticus, « een zieke » is het veel moeilijker toegang te krijgen tot deze zorg dan voor een geïnterneerde met heel wat minder problemen.

3.4. de « vrije » geïnterneerde

Er worden heel wat mensen « in vrijheid » geïnterneerd: personen die nooit aangehouden geweest zijn, altijd vrij geweest zijn en vrij voor de commissie komen. Anderen zijn aangehouden geweest, maar werden vrijgesteld in de loop van de instructie, soms naar een kliniek of een therapeutisch centrum, in het kader van vrijheid onder voorwaarden. Ook zij komen « vrij » voor

de commissie.

Soms hebben wij de indruk, welke evenwel niet steunt op wetenschappelijke gegevens, dat de beslissingsmodaliteiten van de commissies in het Noorden anders zijn dan in het Zuiden.

In het Noorden zijn er drie beslissingsmodaliteiten:

- vrij op proef: wie vrij verschijnt voor de commissie, blijft meestal vrij
- verwijzing naar een kliniek, ook mits de modaliteiten van de invrijheidsstelling op proef
- verwijzing naar het sociaal verweer

In het Zuiden wordt er in de eerste plaats verwezen naar het sociaal verweer. Dit heeft wellicht ook te maken met het feit dat in het Zuiden de internering zich eerder richt naar ernstige delicten met ernstige pathologie.

De nieuwe wet lijkt voorbij te gaan aan het gegeven dat er « vrije » geïnterneerden zijn en lijkt in de eerste plaats geschreven te zijn voor geïnterneerden die vanuit de gevangenis voor de commissie verschijnen.

De wet stelt duidelijk dat een eerste modaliteit van invrijheidsstelling enkel mogelijk wordt na tien maanden, en dat een invrijheidsstelling op proef enkel mogelijk wordt nadat een geïnterneerde een uitgangsdag, verlof, beperkte detentie of elektronisch toezicht gekend heeft.

Nemen we nu een geïnterneerde die al enkele maanden in een kliniek verblijft waarbij hij ieder weekend bij zijn familie doorbrengt. Hij verschijnt voor het eerst voor de commissie. Het bestaande therapeutische scenario kan wettelijk niet vertaald worden in een invrijheidsstelling op proef in de kliniek. Beperkte detentie lijkt uitgesloten, elektronisch toezicht in een kliniek lijkt mij verre van evident.

De nieuwe wet wil met onderbouwde en doorzichtige rechtsregels een einde stellen aan wat – groten-deels ten onrechte – de bricolage van de commissie genoemd werd. Bij de vrije geïnterneerde moet er evenwel onmiddellijk juridisch gebricoleerd worden, bricolage, welke zelfs voor de veiligheid en de zorg contra-productief kan worden.

Wellicht wil de wetgever met dit scenario de internering beperken tot ernstig gestoorden met ernstige delicten die dan vanuit de gevangenis voor de strafuitvoeringsrechtbank verschijnen, en op wie het door de wet voorgeschreven scenario wel van toepassing is. Maar op wie geïnterneerd wordt, wie vrij blijft of vrijgesteld wordt, heeft de wetgever geen impact; psychiaters en magistraten komen hierin tussen.

Bijzondere opmerkingen

Wat nu volgt, is een commentaar op bepaalde artikelen van de wet vanuit een psychiatrische lezing.

Artikel 2 formuleert duidelijk de beginselen van de wet: de internering beoogt veiligheid en zorg. Er wordt ook gesproken van « reïntegratie in de maatschappij »: dit is een lovenswaardig standpunt, maar de HIGH-SECURITY, de sociale ruimte voor de geïnterneerden, voor wie een hoge veiligheidsgraad belangrijk is, zal de realiteit worden voor een groot aantal geïnterneerden. Bij deze groep kan er niet onmiddellijk gesproken worden van een behandelings- en veranderingsproces, van een invrijheidsstelling, maar van een regime met aandacht voor de rechten van de mens op het medico-psycho-sociale vlak.

Van artikel 5 tot artikel 7 wordt veel aandacht gegeven aan het « psychiatrisch deskundigenonderzoek »: een expertise met kwaliteit uitgevoerd kan een sluitstuk worden voor de loopbaan van een geïnterneerde.

We hebben hierbij twee technische vragen:

- In artikel 6 wordt gesproken van een « observatie in de psychiatrische afdeling van de gevangenis »: een goed initiatief. Maar wie zal observeren voor de expert? De zorgverstrekkers van de psychiatrische afdeling, eigen aan de onafhankelijke hulpverlening, rapporteren niet aan de gerechtelijke instanties. Een verduidelijking is nodig.

- Artikel 7 spreekt over « de inlichtingen welke de arts van een onderzochte kan geven aan een deskundige ». Dit artikel had veel grondiger moeten uitgewerkt zijn. Justitie lijkt hierbij vergeten te zijn dat er met de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, tegen bepaalde nuances van het terrein in, een radicale scheiding gekomen is tussen zorg en expertise.

In bepaalde situaties zullen patiënt en arts gemakkelijk inlichtingen overmaken aan de deskundige, maar in andere dossiers zal de weerstand groot zijn. Medische dossiers kunnen in beslag genomen worden door de gerechtelijke instanties, in aanwezigheid van een lid van de orde van de geneesheren. Gezien de deskundige in bepaalde situaties over medische inlichtingen als bijvoorbeeld het medicatieschema van een psychoticus, moet kunnen beschikken, moet hierover ten gronde een wettelijke regeling uitgewerkt worden.

Aan de goede intentieverklaringen van de wetgever is er een « maar ». Voorlopig is het honorarium voor een expert filantropisch. Als we de kostprijs uitrekenen voor een pluridisciplinaire kwaliteitsexpertise (40 uren), dan komen wij tot een bedrag van 2.500 euro, daar

waar nu het honorarium voor de samenwerking tussen psychiater en psycholoog ongeveer 500 euro bedraagt. Indien er geen substantiële investering in de expertise gebeurt, zullen de goede intentieverklaringen van de wetgever dode letter blijven.

Volgens artikel 13 kan een jury van het Hof van Assisen een uitspraak doen over de geestesstoornis van een bepaalde beschuldigde waarop een internering kan volgen. Hierdoor krijgen wij de volgende paradox: de nieuwe wet stelt duidelijk dat een internering enkel kan uitgesproken worden na een psychiatrisch onderzoek, maar bij het Hof van Assisen is daar plots geen sprake meer van.

In een reeks artikelen (18, 19, 21, 22, 25, 38) wordt de uitvoering van de internering bepaald: uitgangsvergunning, verlop, beperkte detentie, elektronisch toezicht, invrijheidsstelling op proef: wij hebben er reeds op gewezen dat voor bepaalde marginale geïnterneerden het niet gemakkelijk zal zijn zich in te schrijven in de modaliteiten als beperkte detentie en elektronisch toezicht.

Artikel 38 bepaalt dat « op zijn vroegst tien maanden [...] na de eerste beslissing tot plaatsing » een initiatief kan genomen worden en volgens artikel 25 is een invrijheidsstelling op proef enkel mogelijk nadat eerst een uitgangsvergunning, een verlop, een beperkte detentie, of elektronisch toezicht werd uitgevoerd.

Dit lijkt de indruk te bevestigen dat het scenario van de uitvoering van de internering geschreven is voor geïnterneerden die vanuit de gevangenis voor de strafuitvoeringsrechtbank zullen komen, die ze zal plaatsen en waarbij enkel na tien maanden voor het eerst « initiatieven » kunnen genomen worden. Wat met de geïnterneerden die vrij voor de strafuitvoeringsrechtbank zullen komen? Wat met de geïnterneerden die in een kliniek of therapeutisch centrum verblijven? Verandering in het therapeutisch regime (geen weekendverlop meer, elektronisch toezicht –waarvan de kliniekverantwoordelijken denken dat het niet of nauwelijks toe te passen is in een kliniek) kan contra-productief zijn. Een internering moet soepel kunnen inspelen op een therapeutische proces, wat door de nieuwe wet niet kan verzekerd worden.

Met de artikelen 53 en 56 krijgt het slachtoffer inhoudelijk een stem in het verloop van de internering, welke een reële vooruitgang betekent t.o.v. de wet van 1930-1964.

Met de artikelen 60, 66, 68, 69 worden de crisissituaties, die zowel van delinquenten – als van psychopathologische aard kunnen zijn, en het eventueel antwoord hierop behandeld. Deze artikelen zijn goed onderbouwd, maar dezelfde vraag komt steeds terug: zal men in het

kader van de nieuwe wet soepel kunnen inspelen op een proces, waarbij en zorg en veiligheid prioriteiten zijn.

Wanneer in een kliniek een geïnterneerde in een paranoïde crisis dronken een medepatiënt poogt te wurgen, is een time-out naar de gevangenis een noodzakelijke maatregel, welke onmiddellijk moet kunnen worden uitgevoerd, maar terzelfder tijd moet een therapeutisch scenario op lange termijn kunnen geschreven worden: na een verblijf in de gevangenis wordt opnieuw een programma in de kliniek gepland.

De internering van veroordeelden wordt in een reeks artikelen (van 86 tot 112) ten gronde behandeld. De internering van deze veroordeelden volgens de wet van 1930-1964 (artikel 21) was overigens, mede door zijn dubbelheid, aan een herziening toe: bijvoorbeeld een ernstig gestoorde, een schizofreen, kan met artikel 21 opgenomen worden in een kliniek. Om uit de klinische structuren ontslagen te worden, diende de betrokkene, na eerst genezen verklaard te zijn, terug verwezen te worden naar de gevangenis, vanwaar hij dan voorwaardelijk kon vrij komen. « Genezen verklaren » blijft echter dubbel: volgens de klassieke psychiatrie is een schizofreen, die geneest, in feite geen "schizofreen".

Bij de nieuwe regeling volgende bemerkings:

- Eens te meer wordt het belang van een kwaliteitsvolle expertise benadrukt: in de regio Brussel zijn er zeer veel preventief gehechten en weinig experts. Hierdoor komen heel wat psychotici in het strafrecht terecht en wordt het groot aantal psychiatrisch gestoorde veroordeelden in de gevangenis van Andenne en Ittre verklaard.

- Er moet over gewaakt worden dat de internering van een veroordeelde enkel gebeurt als de « geestesstoornis » « ernstig » en « aanhoudend » is, zoals de memorie van toelichting het verduidelijkt. Kortdurende psychopathologische crisissen moeten in een gevangenis kunnen worden opgevangen. Probleem is wel dat er hiervoor geen passende sociale ruimte voor behandeling is in de gevangenis: er wordt hier al jaren voor gepleit, maar dit pleiten blijft voorlopig een stem in de woestijn.

- Sterk punt in de regeling is (artikel 91, 92, 93) dat uitgangsvergunning, verlof, elektronisch toezicht, beperkte detentie, en invrijheidsstelling op proef mogelijk worden voor de geïnterneerde veroordeelde. Om vrijgesteld te worden moet de geïnterneerde niet meer genezen verklaard worden en naar de gevangenis terugkeren.

- Art. 112 roept wel problemen op: bij veroordeelde geïnterneerden stopt de internering wanneer hun straf

beëindigd is.

Bij langgestraften zie ik niet onmiddellijk problemen, maar bij kortgestraften kan met het beëindigen van de internering ook het recht op zorg eindigen. Een veroordeelde psychoticus krijgt minder gemakkelijk toegang tot de zorg dan een geïnterneerde met een minder manifeste problematiek.

Wel voorziet de wetgever de gedwongen opname bij strafeinde voor bepaalde probleemgevallen: « wanneer de geestesstoornis ernstig en aanhoudend blijft en gevaarlijkheid weerhouden wordt ». Begeeft de wetgever hier zich niet op de weg « naar het rijk der dromen »?

Zelfs de forensische eenheden van de psychiatrische ziekenhuizen staan nu reeds afkerig t.o.v. probleemsituaties inzonder seksuele delinquenten.

Hoe zullen – a fortiori – de klinieken reageren wanneer er zich een seksuele recidivist met een paranoïde stoornis aanmeldt met de modaliteit van de gedwongen opname: de weerstand zal zonder twijfel nauwelijks te overbruggen zijn.

Het ware wellicht beter geweest dat, wanneer een veroordeelde geïnterneerd wordt, de internering volgens dezelfde modaliteit verloopt als bij iemand die rechtstreeks geïnterneerd wordt.

Besluit

Een reeks onderbouwde rechtsregels structureren de nieuwe wet. In feite hebben we geen kritiek ten gronde, maar wel een reeks vragen, welke enkel in de toepassing, in de praktijk, in de komende jaren, een eventueel antwoord kunnen krijgen.

Zal er budgettair geïnvesteerd worden in de psychiatrische expertise, sluitstuk van vele forensische wegen in het algemeen, en van de internering in het bijzonder? De medico-psychosociale expertise betreffende de geïnterneerden tijdens het verloop van de internering zou een antwoord kunnen zijn op de afwezigheid van de psychiater in de strafuitvoeringsrechtbank, maar wat als er nauwelijks experts zullen zijn, wat de realiteit dreigt te zijn.

Zal de wet « soepel » kunnen inspelen op een therapeutische proces, crisissituaties, vooral bij geïnterneerden die in een kliniek verblijven?

Hoe zullen de klinieken reageren als bij strafeinde een geïnterneerde veroordeelde, als bijvoorbeeld een gestoorde seksuele recidivist, zich zal aanmelden met de modaliteit van de gedwongen opname? Het beëindigen van de internering bij strafeinde betekent ook dat de toegang tot het zorgcircuit minder gemakkelijk wordt.

Fatik sprak met justitieassistenten Els Baeyens en Mit Van Zaelen over de nieuwe wet op de internering

Chris Hermans *

Naar aanleiding van de stemming van de nieuwe wet op de internering en de voorbereiding van dit themanummer, wilde Fatik eveneens naar de mening van het werkveld polsen. We trokken daarom naar Mechelen waar we in het justitiehuis in de schaduw van de Sint-Romboutstoren een gesprek hadden met Els Baeyens en Mit Van Zaelen. Zij begeleiden beiden als justitieassistenten naast voorwaardelijk invrijheidgestelden ook geïnterneerden die "vrij op proef" (V.O.P.) zijn gesteld. Ze rapporteren daarbij aan de C.B.M., de Commissie ter Bescherming van de Maatschappij, die de geïnterneerde onder haar bevoegdheid heeft.

Dat begeleidingswerk verschilt in se niet zoveel van het werk met andere justitiabelen. Justitieassistenten hebben daarbij zo hun eigen terminologie. De VI-ers zijn de voorwaardelijk invrijheidgestelden. Voor hen rapporteren de justitieassistenten aan de Strafvuiteringsrechtbank. De VLV-ers zijn de voorlopig invrijheidgestelden, voor hen wordt – alleszins nog tot januari 2008 gerapporteerd aan de Minister van Justitie. Voor de probanten wordt dan weer verslag uitgebracht bij de Probatiecommissie. En voor de V.O.V.-ers (degenen die als alternatief voor de voorlopige hechtenis onder voorwaarden worden vrijgelaten – "vrij onder voorwaarden") zijn de onderzoeksrechters de "opdrachtgevers."

Met de nieuwe wet zullen voor de geïnterneerden de Strafvuiteringsrechtbanken de taken van de huidige C.B.M.'s overnemen. Mit Van Zaelen en Els Baeyens noemen dit een goede zaak. Op die manier worden belangrijke beslissingsinstanties geprofessionaliseerd. Thans is enkel de secretaris vast aan de Commissie verbonden. "Eigenaardig in de nieuwe wet", zegt Els Baeyens, "is wel dat er geen psychiaters of medici meer meebeslissen. In de huidige Commissies zetelen naast een rechter-voorzitter en een advocaat ook steeds een arts".

Toch zijn beiden tevreden over de nieuwe wet in zijn geheel. De analogie met de wet op de externe rechtspositie van veroordeelden is treffend. Mit Van Zaelen beklemtoont dat de nieuwe wet meer duidelijkheid

schept. "Nu is alles nog vaag, in de nieuwe wet zijn er duidelijke termijnen en moeten ook de beslissingen gemotiveerd worden. Vaak krijgen wij beslissingen van de C.B.M. die hoegenaamd niet gemotiveerd zijn. Het gaat dan om een standaardformulier waarbij enkel de beslissing staat, bijvoorbeeld een verlenging van de proeftermijn of een wijziging van een voorwaarde." Els Baeyens beaamt dit: "Dat brengt heel wat wrevel teweeg bij de cliënten die niet begrijpen waarom een bepaalde maatregel werd genomen. Zij komen dan met hun vragen naar ons - wij zijn hun aanspreekpunt - maar wij kunnen dan ook slechts gissen naar een mogelijke motivering." Niet alleen de beslissingen zullen duidelijker gemotiveerd worden, de rechtspositie is ook merkkelijk verbeterd. Zo is de termijn van "vrij op proef" vastgelegd op 2 jaar, weliswaar verlengbaar door de strafuitvoeringsrechtbank. Maar ook dit vinden de justitieassistenten een verbetering. Mit Van Zaelen vindt dat vroeger de indruk van willekeur werd gewekt. "In de praktijk was het zo dat een vraag tot aanpassing van de voorwaarden, automatisch een verlenging van proeftermijn betekende. Daarbij werd dan niet gekeken naar hoe goed of slecht iemand zich verder gedroeg." Wellicht zal de nieuwe wet – indien de caseload voldoende gespreid wordt en indien de strafuitvoeringrechtbanken voldoende worden bemand – ook leiden tot meer uniformiteit. Beide justitieassistenten stellen nu opmerkelijke verschillen vast in de afhandeling en opvolging van de dossiers door de verschillende Commissies. "Voor sommige geïnterneerden zal het strenger worden, voor andere humaner."

In aansluiting op de motivering, vindt Mit Van Zaelen het een zeer goede zaak dat geïnterneerden in de toekomst – als regel althans – hun dossier kunnen inzien. "Tot hiertoe was dit niet het geval." De nieuwe wet voorziet wel de mogelijkheid dat aan een geïnterneerde om medische redenen kan geweigerd worden om zijn dossier in te zien, bijvoorbeeld als daardoor zijn toestand zou verslechteren¹.

Justitieassistenten staan niet alleen in voor de opvolging van de geïnterneerden "vrij op proef", ze worden soms ook betrokken bij de voorbereiding van de reclasering, via het opstellen van de zogenaamde basisen-

* Redactielid van FATIK.

¹ Artikel 42, §3. Het gaat om een beslissing van de strafuitvoeringsrechter op advies van de psychiater van de inrichting.

Interview

quête in het opvangmilieu. In dat verband merkt Els Baeyens op dat de nieuwe wet ook de mogelijkheid biedt – in een veel vroeger stadium van het dossier – dat er naast een psychiatrische expertise ook een criminologische, sociale of psychologische expertise wordt opgesteld.

Dat de wet nu ook voorziet in de mogelijkheid tot uitgangsvergunningen, verlof, beperkte detentie en elektronisch toezicht, net zoals voor veroordeelden noemen beide justitieassistenten eveneens een goede zaak. Els vindt het wel jammer dat eerst één van die andere modaliteiten moeten worden doorlopen vóór aler tot een invrijheidstelling op proef kan worden beslist. *“Nu kan dit nog wel. Indien een raadvkammer tot internering beslist, maar de persoon is niet opgesloten en hij is ondertussen opgenomen in een instelling of heeft voldoende omkadering, dan kan de C.B.M. bij ontvangst van het dossier onmiddellijk beslissen tot vrijstelling op proef. In de toekomst lijkt dit niet meer te kunnen.”* Verder valt het op dat het penitentiair verlof langer kan duren dan de drie maal 36 uur per drie maanden die voor veroordeelden is voorzien. De nieuwe wet laat toe dat de geïnterneerde tot 7 dagen per maand de inrichting kunnen verlaten. Els Baeyens grapt *“Ik hoor de veroordeelden al klagen over discriminatie.”*

Aan de andere kant vraagt ze zich wel af of het niet moeilijker werken zal worden voor de ziekenhuizen die nu patiënten zelf op verlof of weekend laten vertrekken – zoals bij niet-geïnterneerde patiënten – wanneer zij denken dat hij of zij er klaar voor is. *“Met zo’n formele procedure voor de strafuitvoeringsrechtbank, lijkt dit stroever te gaan verlopen.”*

Verder meent Els Baeyens dat voor de geïnterneerden in onze gevangenissen of psychiatrische annexen met deze wet nu eindelijk ook een perspectief wordt geboden. De vraag naar invrijheidstelling op proef moet nu (in de nieuwe wet) ambtshalve op initiatief van de gevangenisdirecteur worden genomen. *“Op die manier wordt inderdaad vermeden dat sommige geïnterneerden zouden worden vergeten”,* voegt Mit Van Zaelen toe. *“Bepaalde patiënten voelen zich met hun medicatie goed in hun cel en bezorgen daar niemand last. Als zijzelf of hun advocaat nu geen initiatief nemen, blijven zij daar zitten.”*

Voordeel is dat de directeur periodiek zijn advies moet indienen afhankelijk van de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank. En hier is de geïnterneerde dan benadeeld ten opzichte van de veroordeelde. De strafuitvoeringsrechtbank bepaalt bij een afwijzing van een verzoek tot invrijheidstelling op proef – net als bij een afwijzing van de voorwaardelijke invrijheidstelling – vanaf wanneer de directeur opnieuw een advies mag indienen. Daar waar het advies voor veroordeelden binnen de zes maanden moet worden genomen en binnen het jaar voor criminele straffen of straffen tot 5 jaar, bedraagt de termijn voor geïnterneerden *“minimum zes maanden en mag niet langer zijn dan een jaar te rekenen van het vonnis.”*

Al bij al zal voor het concrete begeleidingswerk van de justitieassistenten weinig veranderen, behalve dan *“de opdrachtgever”*. Het grote voordeel is dat alles duidelijker wordt geregeld, met een procedure, termijnen en een motivering. *“Dat zal het voor ons alleszins makkelijker maken om beslissingen te duiden en aan onze cliënten uit te leggen.”*

Nieuwe instelling voor geïnterneerden in Gent

Vraag nr. 1652 van de heer Servais Verherstraeten van 24 april 2007 (N.) aan de vice-eersteminister en minister van Financiën:

Nieuwe instelling voor geïnterneerden in Gent.

De ministerraad heeft beslist om een nieuwe instelling voor geïnterneerden in Gent te bouwen.

1. a) Wat is de stand van zaken met betrekking tot dit dossier ?
b) Is de grond reeds aangekocht ?
c) Zo ja, sedert wanneer en voor welke prijs ?
d) Zo neen, waarom nog niet?
e) Wat is de timing ?
f) Wat is de geraamde kostprijs ?
2. Dienen er nog werken te gebeuren om het bouwrijp te maken?
3. Wat is de stand van zaken met betrekking tot het ontwerp?
4. a) Welke middelen zijn voorzien in de begroting 2007?
b) Welke middelen zijn voorzien in het meerjarenplan?

Antwoord van de vice-eersteminister en minister van Financiën van 27 april 2007, op de vraag nr. 1652 van de heer Servais Verherstraeten van 24 april 2007 (N.):

1. Er is een akkoord met de Stad Gent omtrent de verkoop van het terrein. Dit akkoord werd vastgelegd in een beslissing van de gemeenteraad die aan de provinciegouverneur werd voorgelegd. Een uitgave

van 913.960 euro werd reeds vastgelegd lastens de begroting op artikel 533.13. (Meerjarenplan Justitie 2005-2009). Op datum van vandaag is de aankoopakte nog niet verleden door het Aankoopcomité. Met het verlijden van de akte diende gewacht te worden tot de termijn voor het aantekenen van bezwaar tegen de gemeenteraadsbeslissing verstreken was. Het Aankoopcomité voorziet dat het verlijden van de akte in de loop van de maand mei 2007 kan gebeuren. De aankoop van het terrein kan onmiddellijk vereffend worden.

2. Wellicht wilt u vernemen of de aard van het terrein bijkomende investeringen vergt. Op het terrein bevindt zich een hoogspanningspyloon die dient verplaatst te worden. Omtrent de vraag wie precies de kosten hiervoor dient te dragen, wordt onderhandeld met Elia, de beheerder van het Belgisch hoogspanningsnet. Uit de door OVAM verstrekte bodemattesten blijkt dat er geen grondsanering noodzakelijk is.

3. De ministerraad heeft aan de Regie der Gebouwen toestemming verleend om een algemene offerte-aanvraag te lanceren voor het aanstellen van een multidisciplinair studieteam. De aanbestedingsprocedure bevindt zich momenteel in een eindfase en de gunningsbeslissing zal mij binnen afzienbare tijd ter goedkeuring worden voorgelegd.

4. Alle budgettaire middelen voor de realisatie van het project zijn voorzien op het meerjarenplan Justitie 2005-2009. Een bedrag van 37,5 miljoen euro « all in » is voorzien. De noodzakelijke uitgaven tijdens de loop van het project kunnen onmiddellijk vastgelegd worden binnen dit plafond.

«Wet Dupont» - Malaise bij de penitentiaire beambten

Vraag nr. 1253 van de heer Philippe Collard van 27 februari 2007 (Fr.) aan de vice-eersteminister en minister van Justitie:

«Wet Dupont». - Malaise bij de penitentiaire beambten.

Met de «wet Dupont» krijgen de cipers nieuwe plichten en de gedetineerden nieuwe rechten; zo zal een gedetineerde gemakkelijker een klacht tegen een gevangensbewaarder kunnen indienen.

Er werd herhaaldelijk gesteld dat men bij de uitwerking van die wet zijn oor onvoldoende te luisteren had gelegd bij de penitentiaire beambten. Zij willen dat die wet nog op bepaalde punten zou worden aangepast, en met name:

- dat de beambten juridische bijstand zouden kunnen

krijgen wanneer een gedetineerde een klacht tegen hen indient;
- dat sancties zouden worden getroffen wanneer blijkt dat de klacht ongegrond is;
- dat het werk van de penitentiaire beambten buiten de gevangenis meer naar waarde zou worden geschat, enzovoort.

Zij betreuren eveneens dat zij geen opleiding hebben gekregen vóór de inwerkingtreding van die wet; zij zullen moeten omgaan met alle conflicten die eruit zullen voortvloeien en zijn daar niet op voorbereid.

Welke maatregelen worden thans onderzocht om een degelijke toepassing van die wet mogelijk te maken, waarbij niet enkel de gedetineerden maar ook de penitentiaire beambten met respect worden bejegend?

Antwoord van de vice-eersteminister en minister van Justitie van 11 april 2007, op de vraag nr. 1253 van de heer Philippe Collard van 27 februari 2007 (Fr.):

Ik wens vooreerst dieper in te gaan op de wijzigingen die de penitentiair beambten zouden willen laten aanbrengen in de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, de «wet-Dupont»:

1. Zij wensen rechtsbijstand te genieten ingeval een gedetineerde een klacht heeft ingediend. In dit verband kan ik verwijzen naar het koninklijk besluit van 16 maart 2006 betreffende de rechtshulp aan de personeelsleden van bepaalde overheidsdiensten en de schadeloosstelling van de door hen opgelopen zaakschade, dat voorziet in de procedure die een penitentiair beambte moet volgen indien hij een beroep wil doen op rechtsbijstand.

2. Zij vragen sancties ten aanzien van een gedetineerde in geval van een ongegronde klacht. Deze vraag volgt uit een verkeerde interpretatie van het klachtrecht ingesteld op grond van de basiswet. De klachten die ingediend worden bij de Klachtencommissie hebben betrekking op beslissingen van de directeur van de strafinrichting en niet op feiten uit hoofde van de beambten zelf.

3. Het punt betreffende het beeld dat de buitenwereld heeft over de penitentiair beambten valt evenmin onder de basiswet.

Voor het overige wil ik verwijzen naar mijn antwoord aan het gemeenschappelijk vakbondsfront ACV Openbare Diensten - ACOD - VSOA, dat reeds betrekking had op dezelfde vragen van het penitentiair personeel en dat ik hierna citeer:

«Om beter rekening te houden met de zwaarte van het werk van de toezichthoudende penitentiaire beambten, werd hun statuut tijdens deze regeerperiode verbeterd. De budgetten die nodig zijn voor het nakomen van de verbintenissen die mijn voorganger bij het einde van de regeerperiode aanging werden vrijgemaakt en er werd een nieuw protocol afgesloten (door het financieren van een voorheen verworven protocol of een protocol dat ik zelf afsloot).

Op deze manier kregen de beambten recht op verlof op 55 jaar voorafgaand aan het rustpensioen, de mogelijkheid van een regime van 36 uren, de betaling van premies voor de beambten die na hun 55ste willen werken en de integratie van de specificiteitspremie in de wedde.

Teneinde de beambten die het slachtoffer zijn van agressie in de gevangenis beter te begeleiden, vond ik het onmisbaar dat elke gevangenis zou beschikken over een eerstelijns interventie- en ondersteunings-

team dat speciaal opgeleid is : het betreft de « stress teams », die reeds in quasi alle inrichtingen operationeel zijn.

Er werd bovendien een contract afgesloten met een gespecialiseerde tweedelijnsdienst, het SISU (Rode Kruis), waarop elke keer wanneer dat nuttig lijkt te zijn eveneens een beroep kan worden gedaan.

Ik vond het eveneens noodzakelijk om in de opleiding een specifiek luik in te voeren, gericht op de technieken van het conflictbeheer. Alle nieuwe beambten zullen dit krijgen, evenals in de nabije toekomst alle kwartierchefs en de penitentiaire assistenten.

Omdat ik heel recent nog door de vakverenigingen aangesproken werd over het onveiligheidsgevoel dat de penitentiaire beambten tijdens hun werk hebben, heb ik een werkgroep opgericht die zich momenteel over de juridische begeleiding van de personeelsleden buigt en met name over de bescherming van hun privéleven.

Men is verder ook in de eindfase gekomen van een haalbaarheidsstudie die ertoe strekt op korte termijn twee eenheden voor tijdelijke detentie voor gewelddadige gedetineerden, die zowel ten aanzien van het personeel als ten aanzien van hun medege-detineerden geweld gebruiken, op te richten, één in Vlaanderen en de andere in Wallonië. Het is de bedoeling om de « carrouselsituaties » zoals we die thans kennen te vermijden.

Ik heb in mei 2005 ook voor elk lid van de penitentiaire sector de mogelijkheid ingevoerd om te genieten van rechtsbijstand, namelijk het ten laste nemen van de kosten voor de verdediging en van de gerechtskosten, onder meer wanneer een beambte het slachtoffer is van agressie door een gedetineerde of wanneer een gedetineerde een beambte voor de rechtbank daagt. Er werden nog andere maatregelen genomen, bijvoorbeeld inzake de gezondheidszorgen, zowel om de kwaliteit van de zorgverstrekking te verbeteren als voor het beperken van de uithalingen naar de hospitalen, die vaak veiligheidsrisico's met zich meebrengen. De gespannen situaties die we binnen onze penitentiaire inrichtingen kennen zijn ook te wijten aan de overbevolking in de gevangenis. Dit fenomeen is niet nieuw en ook niet eigen aan België, maar het kan helaas niet bij toverslag worden opgelost.

Om de overbevolking te bestrijden heb ik massaal geïnvesteerd in de alternatieve gerechtelijke maatregelen: 556 maatregelen uitgesproken in 2002, tegen meer dan 11 000 maatregelen in 2006.

Ik heb ook het aantal gedetineerden onder elektronisch toezicht verhoogd en momenteel zijn er dat 600. Ik heb het mechanisme opgestart van de niet-vrijwillige overdracht tussen staten voor de buitenlandse gedetineerden die geen recht op verblijf hier hebben en die geen duurzame banden met ons land hebben, zodat ze hun gevangenisstraf in hun land van oorsprong kunnen uitzitten. Meer dan 150 gedetineerden die op deze wijze in aanmerking komen om zonder

Vragen en Antwoorden

hun toestemming te worden overgedragen werden op die manier geïdentificeerd. De onderhandelingen over een bilaterale overeenkomst in die zin met Marokko schieten goed op en zeer binnenkort gaan er onderhandelingen in dezelfde zin van start met Algerije.

Tot slot heb ik specifieke maatregelen genomen voor het verhogen van de capaciteit, via het renoveren van oude gebouwen of het oprichten van nieuwe inrichtingen. Dat zal de capaciteit met 1 277 plaatsen verhogen. In overleg met de regering heb ik tevens maatregelen genomen om op korte termijn 360 bijkomende plaatsen te scheppen. En ook het Masterplan Geïnterneerden zal een positief effect hebben op de gevangenisbevolking.

Ik kom nu bij de bekommernissen die geuit werden betreffende de progressieve inwerkingstelling van de wet Dupont over de interne rechtspositie van de gedetineerden.

De wet werd na jaren werk op 12 januari 2005 goedgekeurd.

Gelet op de omvang van de taak, moest men voor de concrete inwerkingstelling per etappe werken en prioriteiten stellen. Het was van bij aanvang mijn wens om bij deze keuzes niet alleen de vakverenigingen te betrekken, maar eveneens op vrijwillige basis leden van elke personeelscategorie.

Tal van werkgroepen hebben zich dus in alle transparantie over de verschillende aspecten gebogen.

U haalt meer in het bijzonder bepaalde elementen aan.

Allereerst de nieuwe tuchtprocedure ten aanzien van de gedetineerden.

Sta me toe u te zeggen dat die reeds sedert 1 juli 2005 van kracht is en u zult u zeker herinneren dat over de erbij horende circulaire uitgebreid overleg werd gepleegd met de vakverenigingen. Bovendien werd rekening gehouden met de toenemende werklust ter zake voor de directies, door het toekennen van personeelsversterkingen, zowel op het niveau van de directies als op dat van de penitentiaire assistenten.

Daarna is er de scheiding tussen de betichten en de veroordeelden. Daarover kan ik zeggen dat het niet alleen wenselijk is, daar zal iedereen het wel over eens

zijn, maar ook dat dit reeds in het koninklijk besluit van 1965 stond. En het is evident dat men rekening zal moeten houden met de interne organisatie van de penitentiaire inrichtingen en de problemen qua infrastructuur, maar deze scheiding vereist daarom nog geen verhoging met personeel.

Tot slot het fouilleren. Uw vragen verbazen me. De basiswet spruit voort uit een parlementair initiatief en er werd in het parlement uitgebreid over gedebatteerd. Er werd lang gediscussieerd over de kwestie van het fouilleren en de bepalingen die thans worden toegepast werden door alle democratische partijen goedgekeurd.

En zoals u zeer goed weet, verhinderen deze bepalingen niet dat er strikt wordt gefouilleerd, voor zover dit gemotiveerd is.

Toen ik besloot om de Titels II en VI van de wet Dupont van kracht te doen worden, was mijn voornaamste doelstelling het verschaffen van een wettelijk kader aan het fouilleren en daardoor de toepasbare werkregels te verduidelijken : hebben de penitentiaire beambten zelf geen voordeel bij een grotere rechtszekerheid?

Alle hervormingen, ook die naar welke men al lang heeft uitgekeken, houden in dat men een aanpassingsinspanning moet leveren om ze « op het terrein te doen verteren », dat besef ik zeer goed. In dit opzicht is de informatie die aan de beambten werd verstrekt en het luik over de wet Dupont dat geïntegreerd werd in de basisopleiding misschien niet voldoende, dat geef ik grif toe. Zo hebben de centrale administratie, de lokale directies en de vakverenigingen zelf een rol te vertolken inzake het permanent informeren van het personeel.

Maar ik wil ook eens de «geruchtenmolen» tot stilstand brengen : bij alles wat ik de afgelopen vier jaar in het belang de penitentiaire sector heb gedaan, had ik evenveel aandacht voor het verbeteren van de detentievoorzieningen van de gedetineerden als voor het verbeteren van de werkomstandigheden van de leden van het personeel, want ik weet dat ze elke dag in moeilijke en gespannen omstandigheden, belangrijke diensten aan de maatschappij bewijzen.

Politiek debat over het gevangeniswezen

Op 18 april 2007 organiseerde het Netwerk Samenleving & Detentie in samenwerking met Afdeling strafrecht en criminologie KULeuven en Vormingplus Oost-Vlaams-Brabant een politiek debat over het Belgisch gevangeniswezen. Opzet was verschillende politieke partijen aan de tand te voelen over actuele vragen en problemen met betrekking tot de gevangenen.

Op 18 april 2007 was het verzamelen geblazen in de rechtenfaculteit van de KULeuven. Het Netwerk Samenleving & Detentie – een samenwerkingsverband waarin het Steunpunt Justitieel Welzijnswerk participeert – organiseerde er een politiek debat over het gevangeniswezen. Servais Verherstraeten (CD&V), Walter Muls (Spirit), Ludwig Vandenhove (Spa) en Stefaan Van Hecke (Groen!) kwamen er eigen en partijstandpunten over het gevangenisbeleid toelichten. Stef Goris (Open VLD) verontschuldigde zich op de valreep. Prof. Frank Verbruggen stelde de kritische vragen.

Het 'gebrek aan maatschappelijk draagvlak' dat verschillende keren in het debat weerklonk werd alvast niet bevestigd in de zaal: het auditorium zat afgeladen vol. Het debat werd geopend met een gekend zeer: de overbevolking. De symbolische kaap van 10.000 gedetineerden is bereikt, en dit voor zo'n 8.500 'bedden'! Zullen de verschillende partijen hiervan de volgende legislatuur werk maken en hoe plannen zij dit te doen? Verschillende panelleden vestigden hierbij de aandacht op het problematisch grote aandeel (40%) voorlopig gehechten in de Belgische gevangenen. België is koploper op dit vlak. Om dat te veranderen is een mentaliteitswijziging nodig bij de onderzoeksgerechten: er wordt immers te snel en te lichtzinnig beslist tot een voorlopige hechtenis, en de indruk leeft dat deze voorlopige maatregel vaak als sanctie wordt toegepast. Ook het gebruik van alternatieve maatregelen en sancties passeerde de revue. Opvallend is dat hierbij enkel de werkstraf werd benoemd; alternatieven als vormings- of begeleidingsprogramma's bleven onvermeld. Verherstraeten stelde in vraag of een opwaardering van alternatieve straffen ook effectief zou bijdragen tot een ontlasting van de overbevolking binnen de muren. Blijkbaar worden deze, zo stelde hij, eerder toegepast als een alternatief voor de straffeloosheid dan als een alternatief voor de gevangenisstraf (netwidening). Geen van de panelleden bleek echt gewonnen voor het invoeren van quota voor de gevangenen, hoewel Van Hecke aangaf dat dit misschien een noodzakelijk middel is om de druk voor het zoeken naar alternatieven op te voeren.

Enkel Verherstraeten pleitte openlijk voor een uitbreiding van de gevangenis capaciteit. Dat dit ook het

partijstandpunt is werd enkele dagen na het debat bevestigd in het 'Noodplan voor Justitie' dat de CD&V lanceerde. Enkel Van Hecke gaf aan hierin geen oplossing te zien. Hij was ook de enige die de aandacht vestigde op het profiel van de gedetineerde. Wie sluiten wij op? Hoe komt het dat vooral sociaal achtergestelde groepen in de gevangenen (blijven) zitten? Vraagt bijvoorbeeld een onderliggende drugproblematiek geen andere dan een zuiver strafrechtelijke aanpak? Vandenhove pleitte op zijn beurt voor een 'globale strategie', maar liet ons in het ongewisse over de ingrediënten. Zowel Muls als Verherstraeten wezen op de nood aan een snellere strafrechtelijke reactie: de tijdskloof tussen de gepleegde feiten en de uitvoering van de straf is nefast. Net als bij kinderen verdwijnt immers het lerend effect als de straf te laat volgt. Maar wat als de vier hoeken van de kamer al vol staan?

Met de Basiswet gevangeniswezen werd een tweede hoofdstuk aangesneden. Dat deze wet een goed basiskader is en het fundament legt voor noodzakelijke hervormingen werd gedeeld. Gestemde wetten moeten uitgevoerd worden, dit principe werd door alle panelleden gedeeld. Maar toch knelt hier het schoentje. Muls sprak over weerstanden in het werkveld. Volgens hem is een gebrek aan heldere communicatie en vorming van alle betrokken uit het veld hiervan de oorzaak. Verherstraeten sloot hierbij aan: de implementatie van de wet moet mee vanuit het werkveld aangestuurd worden. Hoe de uitvoering gefaseerd kan aangepakt moet in dialoog met het penitentiair personeel uitgewerkt worden. Vandenhove wees op het gebrek aan maatschappelijk draagvlak waardoor het niet evident is de nodige budgetten voor de uitvoering te voorzien. Daarom, stelde Van Hecke, is heldere communicatie onontbeerlijk: ten aanzien van het werkveld én de brede publieke opinie.

Voor wat betreft de voorwaardelijke invrijheidsstelling gaven alle panelleden aan dat het principe van de geïndividualiseerde benadering moet behouden blijven. Ook de toelaatbaarheidsgrens voor een voorwaardelijke invrijheidsstelling op 1/3de van de straf (2/3de voor recidivisten) willen de aanwezige politieke partijen behouden, ondanks dissidente stemmen van individuele partijgenoten. Voor Vandenhove moet de vooropgestelde datum voor de inwerkingtreding van de strafuitvoeringsrechtbanken voor kortgestraften en geïnterneerden aangehouden worden. Verherstraeten spreekt hier echter van een staaltje van 'slecht bestuur'. Het wettelijk kader is goed, maar er is onvoldoende rekening gehouden met de uitvoerbaarheid: de strafuitvoeringsrechtbanken zijn te snel en onvoorbereid in werking moeten treden en het aantal kamers blijkt ontoereikend voor het aantal dossiers.

Het laatste hoofdstuk in dit debat was de problematiek van de internering. Voor Vandenhove speelt een capa-

citeitsprobleem waarvoor een globale oplossing vereist is. Muls wijst op fundamentele visieverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië waardoor effectief beleid voeren en problemen aanpakken belemmerd worden. Zo ziet men in Vlaanderen de oplossing vooral in opvang van geïnterneerden in kleine projecten en werkingen in de reguliere psychiatrie terwijl Wallonië eerder kiest voor grote instellingen van Justitie.

De nieuwe wet op de internering vindt Muls vooral een hefboom om ook andere problemen met betrekking tot de internering aan te kunnen pakken. Het argument dat men eerst een statuut voor geïnterneerden moet uitwerken gaat immers niet meer op. Met het thema internering werd eveneens de discussie geopend over de federalisering van de strafuitvoering. Verherstraeten wil grotere verantwoordelijkheid leggen bij de gemeenschappen voor wat betreft de zogenaamde 'medium risk' geïnterneerden. En efficiënt besturen verloopt het best wanneer één overheid hiervoor de volle verantwoordelijkheid en financiële draagkracht heeft. Van Hecke deelt dit standpunt deels: de groep 'medium risk' geïnterneerden moet inderdaad doormoeten naar het reguliere zorgcircuit, maar of dit een verdere federalisering vraagt is een andere kwestie. Er zijn reeds samenwerkingsakkoorden tussen Justitie en Vlaamse gemeenschap, maar de vraag is waarom deze niet of onvoldoende werken. Muls wijst in dit kader op het gebrek aan overleg tussen de bevoegde ministers van Justitie en van Welzijn. Voor Van Hecke moet het investeren in een betere samenwerking tussen verschillende beleidsniveaus en –verantwoordelijken op dit terrein dan ook een politieke prioriteit zijn. Ook voor Vandenhove is de vraag naar federalisering niet aan de orde; hij pleitte voor een meer pragmatische aanpak.

Het debat werd beëindigd met een proclamatie: panelleden en publiek beantwoordden 10 vragen over het gevangeniswezen. Maar wat bleek: goede dossierkennis is niet steeds vereist om in een examen te slagen.

(Verslag door Tina Demeersman, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

Strategisch plan nu ook in gevangenis Gent

Op 1 april 2007 deed het strategisch plan voor hulp- en dienstverlening aan gedetineerden haar intrede in de gevangenis van Gent. Het strategisch plan tracht alle diensten van de Vlaamse gemeenschap op elkaar af te stemmen. De Vlaamse gemeenschap heeft immers een zeer brede waaier van bevoegdheden: hulpverlening, vorming, beroepsopleiding, onderwijs, sport en ontspanning.

Het strategisch plan loopt al sinds 2002 in een pilootregio (Hoogstraten, Merksplas, Turnhout, Wortel, Antwer-

pen); later kwamen Brugge en Hasselt erbij en sinds 1 april 2007 dus ook de gevangenis van Gent. Er komen vier extra trajectbegeleiders in de gevangenis van Gent. De trajectbegeleider gaat na welke noden een gevangene heeft en loodst die dan naar projecten zoals taallessen, VDAB-begeleiding, drugshulp, rechtshulp... Ze begeleiden het volledige traject van de gevangene. Naast trajectbegeleiding staat het team justitieel welzijnswerk ook in voor de hulpverlening aan de familieleden van gedetineerden en aan ex-gedetineerden. Deze werking draagt er toe bij dat gedetineerden meer kansen krijgen op een volwaardige integratie in de samenleving en dat ze de band met hun familie behouden.

Het Strategisch Plan wordt momenteel uitgevoerd in 8 van de 15 Vlaamse gevangenissen.

Italiaanse gevangenen vragen doodstraf

Een groep Italiaanse gedetineerden heeft een brief geschreven aan president Giorgio Napolitano met de vraag om de doodstraf opnieuw in te voeren. "Wij zijn het moe elke dag een beetje te sterven. Wij hebben beslist slechts één keer te sterven en wij vragen u dat onze levenslange gevangenisstraf in de doodstraf wordt omgezet", schrijven de gevangenen in hun brief die door de Italiaanse krant La Repubblica werd gepubliceerd. De president zei in een reactie dat hij de zaak met grote aandacht volgt, maar dat het een bevoegdheid is van parlement en regering.